

T A R T A L O M

▶	3	TANDORI DEZSŐ	
		Ír trilógia	(versek)
▶	6	BALLA D. KÁROLY	
		Őszi tor, Évek súlya alól, hűvös rettenetben	(versek)
▶	8	PINTÉR LAJOS	
		Alföldi festők	(vers)
▶	11	RAPAI ÁGNES	
		Leépítő líra, Talán, Mosoly és pech, Csupa élet	(versek)
▶	14	LŐRINCZ GYÖRGY	
		Ördögtánc	(elbeszélés)
▶	22	BAJTAI ANDRÁS	
		A madár, Az öltöző	(versek)
▶	24	VIDA GERGELY	
		Horror-klasszikusok	(vers)
▶	26	BECSY ANDRÁS	
		A gyűrű	(vers)
▶	28	ALETTA VID	
		A halhatatlanság változataiból, In honorem B. M., Magyarázatok kalucsnija,	(versek)
▶	30	MIKLYA LUZSÁNYI MÓNICA	
		bocs Zuzmó, hogy így	(elbeszélés)
▶	36	SIMAI MIHÁLY	
		mítosz, üzenet, Vénülő faun szívverése, Széljegyzet, idő/zavar	(versek)
▶	39	OLÁH ANDRÁS	
		engedd, anyagfáradtság,	(versek)
▶	41	SIMEK VALÉRIA	
		Érlelődve, Falumban, A föld színei	(versek)
▶	44	BONDÁR ZSOLT	
		Koloratúr, Vonzás, Út a Rút folyóhoz, Aranyos Adél, Ne bánts magad, Közt és közt között	(versek)
▶	49	ZALÁN TIBOR	
		Midőn halni készült	(dráma)
▶	63	MERŐ BÉLA	
		Elfogult írás Zalán Tibor Janusáról	

MŰHELY

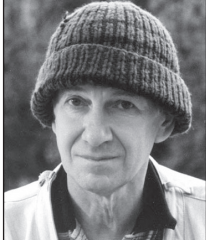
- ▶ 67 **GYARMATI GYÖRGY**
Megfigyelők és megfigyelték
– társadalomtörténeti nézőpontból (tanulmány)
- ▶ 76 **VALUCH TIBOR**
„Kéz kezet mos...”
– A szocialista összeköttetések a Kádár-korszakban (tanulmány)
- ▶ 81 **SÁFÁR GYULA**
A párt információs jelentéseinek rendszere
Békés megyében (tanulmány)
- ***
- ▶ 83 **SÜMEGI GYÖRGY**
Lipták Pál különös világa (esszé)
- ▶ 88 **HAJDÚ LÁSZLÓ**
Egy gyűjtő önvallomása (esszé)
- ▶ 90 **BALOGH JÁNOSNÉ HORVÁTH TERÉZIA**
Bartóky Lászlóné gyűjteménye
Békés megyei szöftes mintadarabokból (tanulmány)

FIGYELŐ

- ▶ 95 **BÁNYAI JÁNOS**
A nyelvvel való látás prózája – Tolnai Ottó: Grenadírmars (kritika)
- ▶ 98 **DARVASI FERENC**
Egyenesen, de hová – Fehér Béla: Alszik a doki Betlehemben (kritika)
- ▶ 101 **THIMÁR ATTILA**
Ahól biztosan jól érezzük magunkat
– Ambrus Lajos: Lugas – more patrio (kritika)
- ▶ 104 **LUCHMANN ZSUZSANNA**
A prózaballada mint határeset
– Miklya Luzsányi Mónika: Madárkenyér (kritika)
- ▶ 107 **DÁVID ÁDÁM**
A csinovnyik falába – Jenei László: Szellemek és szerelmek (kritika)
- ▶ 109 **KELEMEN ERZSÉBET**
„minden kép és költemény” – L. Simon László: Japán hajítás (kritika)

E számunkat a Hajdú László gyűjteményében szereplő Lipták Pál-művekkel illusztráltuk. A műtárgyfotókat Vida Anikó készítette. A borító 1. oldalán *Mint süt ablakon át a nap* (év nélkül; tempera, papír; 18,8x25,5 cm; jelzés nélkül), a borító 2. oldalán *Anyaság* (év nélkül; tempera, papír; 30x28 cm; jelezve jobbra lent: Lipták) és a borító 4. oldalán *Kietlen téli havazásban* (év nélkül; tempera, papír; 70x97 cm; jelezve jobbra lent: Lipták Pál).

Lapunk a következő internetcímen érhető el: www.barkaonline.hu

Ír trilógia

(ÍRNMREMEK)

I.
Esőben érkezett Dublinba gépünk.
Az esőbe kiléptünk.
Lakásom Drumcondrában lett volna,
városrész neve, a sapka
fel sem került fejemre,
hogy túl messze lenne
a ház az éji busz megállójától,
nem hittem. Nem is volt távol,
csak nem vártak. Elfelejtették,
félreértették.
Átmeneti szállást kaptam hideg
szobában, melyet nem is fűtöttek be,
volt egy akkor még vámmentes üveg
vodkám, az elalvásra nehéz lenne
jobban emlékezni, mint azóta
bármelyikre. Idegen ágy már
kórház volna, magam szántából
nem megyek sehova,
így. Elkeservelek a piacra,
mihaszna lennék, ha nem ily mihaszna
tevékenységet folytatnék,
kötelesség
szerintit,
alig is gondoltam, megint itt
vagyok Dublinban.
Hiszen ott voltam.

* Szeretettel köszöntjük a hetvenéves költőt! (A szerk.)

II.

S most teljesen mindegy, hogy Hollybank Road
 lett volna, és Iona Villas lett,
 közel sokféle bankrott,
 háború-szett mint hiány-szett
 uralkodik, közlik alantabb
 érdeklődéssel, számot tarthat
 így... sok mindenre számot tarthat.
 Közben a szánkat is tartanunk kell,
 vagy sem,
 a lapok megmondják közhelyekkel,
 hogy – ah, Ottlik – nyasgem,
 hajnalban idegen körzetben ébredtem.
 Ismerős környezetben, az esővel,
 meg szobakiadó-pitiánerségekkel, miket szégyell
 elmondani versem. Sapkám nem tettem fel aztán sem.
 Gyárnegyedekben
 járkáltam, nem játszottam
 lófogadósdit,
 kevertem a semmikorival az ósdit,
 és mikor egy debütáns ló
 jött, korántsem deviánsan
 eldobtam megírt cédulámat,
 és betemettem egy álmot,
 a Thyne Will Tell (tkp. Time Will Tell)
 megmondta, mint az idő a Sagittariusnak,
 nekem, súgta, rakd a 8-szoros pénzű
 újoncra 30 fontodat,
 a pénz fedezné egész utad.

III.

Nincs rá egyetlen mód se, nincs sziget,
Egyetlen lett vón versesköteted
 címe 1968-ig, míg *Töredék Hamletnek*
 lett, de MINDEN HOL BELYOFÁLOSODOTT, FOLYODOTT? (Thyne.)
 de sem „egyetlen”, sem „töredék”
 nem intézi el az egész (Tell Vilmos)
 – vagy a megannyi rész –
 dolgát. (Tell-a-Villamos mondtam gyermekként.)
 Tedd fel vászonkalapod, a feketét,
 húzd gyérült hajadba sapkád, *s miként, ha ekként*
 nagy orrodba verd be kezéd, *szigorlatoztam az íjászból?*
 Menj fának, szakaszd le fél füled
 felét, menj be hét sáv pirosba, *mindenre csak oda-oda*
 össz esse, így dadogd, essz össze, *néztem, a jászol,*
 sess szöshe, szösszenj ajtód előtt, elé,
 ah, hol a, térképp, kicsit laposnak mondható térkép,

gyárnyedek közt ír földön, mint ki nem csinált mást,
 elkerülte a rekatolizálást, hiszen az is maradt,
 szárnyukra veszik a hét sáv piros fölött a madarak,
 visz még viszkit vám nélkül, ott zöldül-kékül
 az ír táj a konyhaáldás polcán, mi minden, volt ám,
 kikérte, a Lindsay Roadon kékre járta a platánleveleket
 a benzinfoltok felett, elmúlt, az idő megmondta,
 egy – divatrím – madárka volt szívének telitalálata.
 Naponta többször megitatja, ne menjen a víz a madár-
 torkon a garatra, hízik, ahogy ül mi közepén, fordítás
 mellett nem csinál mást, gyalogszer helyett villamost
 fog, s kéri a légtérbe a bebocsátást,
 a császármorzsává ment Szentlélek-hívó a – jár? – kiáldást.

xxx

Ó, akkor még sok mindennek
 érdekeltek, de soha se figyeltem.
 Hogy ebből mára kiteltem,
 tűntükre, bízom, tényleg ráfigyelek.
 Mindenki sziget, s ha írsz,
 divatfűzés, az néha az ír sz-
 iget.
Ig: veletek.

Csabai öreg templom (év nélkül; vegyes technika, papír; 20,5x30,5 cm;
 jelezve jobbra lent: Lipták Pál)

Őszi tor

E tompa őszben minden felragyoghat
és lábra kaphat bármi indulat,
a gyöngye szél a jussodból kiforgat,
eső rak rád kis álnok kínokat.

E szürke ősznek minden zuga színes,
hiába száll az arcokra korom,
s habár a kincs a sorban állóké lesz,
neked is jut majd konc e bős toron.

E csendes ősznek minden sarka hangos,
a serlegekből felbugyog a gyász –
és zúgnak mind a félrevert harangok,
kezdődik már a víg halotti tánc.

Hiába mondanád, hogy mindez morbid.
Nem hallja meg, ki telt torokból ordít.

Érvek súlya alól

A torzulások árka egyre mélyebb,
feszült kötélén vérszín inga leng –
magukba hullnak mind a pisle fények
az ércek odvas mélyén, odalent.

Kimért hatállyal fennforog az átok,
konok magányból füstölög a vész –
fenn torra gyúlnak együgyű szabályok
és lenn megállni minden óra kész.

Halottlepel, mely őseidhez vinne,
az nincsen más, csak formalin-fehér –
ebben jön minden hős a foszlott színre,
ahol a pászmák síkja összeér.

Hitet gyaláznak itt a súlyos érvek –
és szétmar mindent majd a hullaméreg.

Hűvös rettenetben

A tél is megjön, úgy ám, Hátha-herceg,
hiába színlel őszt a kárhozat,
s hiába lennél ártatlan ezerszer:
a fagy már bűneidben válogat

és varjakat küld rád: kerengve szállnak,
köröznak fenn a háztetők felett,
fejedre hullnak le, akár a vádak,
sötétek, mint a lelkiismeret.

Hiába bókolsz hűvös rettenetben,
akár a végzet, károg rád a múlt.
Ma mégis lázadj fel a sorsod ellen,
ez egyszer hátha nem maradsz alul!

Emelnéd éppen öklöd nagy mohón,
– de szállni kezd a válladra a hó.

Alföldi festők

érinteni

csak érintsd meg
ne sértsd föl a papírt
csak érintsd meg
ahogy ezt a verset írod
könnyedén
ahogy a tiszavirág táncol
ruhád hajad érintené
a hóhullás puhaságával
ahogy a Tisza tükrét
megérinti az alkonyi fény

Schéner festi a csongrádi templomot

Mihály több fényt
még több színt
ez az én templomom
itt vigyáznak
– ha vigyáznak
rám az angyalok
Schéner Mihály
a ruhája csupa festék
minden ujja csupa festék
ecsettel fest
ujjával fest
szívével fest minden festményt
mögé állok kiabálok
több színt Mihály
több fényt több fényt

átüt

itt a borüzlet
a mai vinotéka
épületben volt
egykor az ÁVH
suttogva mondják ma is
ez a terror épülete
paplak van benne ma
s lánykollégium
hallom ahogy
énekelnek benn a lányok
hallom ahogy
énekelnek
az énekük csupa élet
csupa fény
hallom ahogy
énekelnek
fehér blúzuk fehér ingük
csupa vér
a falakon a köveken
minden régmúlt átüt

eperpálinka

aki eperpálinkát iszik
sokáig él –
mondotta nagymamám
eperpálinkát főzetett
ittuk bolondok balgák
és mint szitakötők röpködtünk
szárnyunkat
ingünk ujját átütötte a fény
visongtunk kiabáltunk
részeg halhatatlanok

Éva virágja

apám ültette hóvirág
még a hó foltjai
de egy rigó
már tavaszt kiált
az apám ültette hóvirág-mező
Tóth Menyhért festette hómező
rajta az összes fehér festék
annyi fehér
szívem Szibériájáig elér
csonttá fagyott kiskatonák
utolsó lehelete miért?
a hazáért? semmiért
fájdalmuk e hómezőn átüt
ahogy az apám ültette
hóvirág-mezőn
apám emléke átüt áttündöklő
ez a tündöklő
hóvirág-világ most már tiéd

irodalom

persze szeretném
ha szeretnétek
itt sétálok két
lövészárók
között amit ti
ástatok irodalmárok
itt sétálok
a senki földjén
két lövészárók között
kétfelől golyótűzben
itt szállok
a kettészelt irodalom
terei fölött én
kettészelt madár

Leépítő líra

Mikor nem volt jó a kedvem,
A szomorúságot öleltem magamhoz.
Akkor jó lett.

Mikor nem volt pénzem,
A szegénységgel kérkedtem.
Akkor jó lett.

Mikor nem volt szeretőm,
A magány karjaiba vetettem magam.
Akkor jó lett.

Mikor áthúzták a szándékaimat,
Könnyű szívvel lemondtam róluk.
Akkor jó lett.

Mikor meghaltam,
Akkor kezdtem élni.
Akkor jó lett.

Talán

Talán majd az lesz
hallgatunk
bele a csendbe
kell majd nézni
mikor már
nem kell semmitől
minek is kéne
attól félni

Aztán meg az lesz
ellesszünk
mint az a körte
hú de édes
lepottyant épp
a körtefáról
ősz nap árnya
szilvakékes

Mosoly és pech

A mosoly fészket keresett magának
a hentes arcán, hogy fémesen
csilloghasson.

Meg szeretett volna kapaszkodni
a meddő asszony könnyes szeme alatt,
de nem talált fogást, lecsúszott.

A hittérítőben reménykedett,
pedig az ki volt fordulva magából,
szőrnyű átkait szórva.

A katona szája szögletében
is otthonra találhatott volna,
de puff, eltalálta egy golyó.

Csupa élet

Olyan kis helyes verseket írtok,
tipp-topp cuccokat;

csecsebecséket csatoltok,
aztán mehet is a szerkibe.

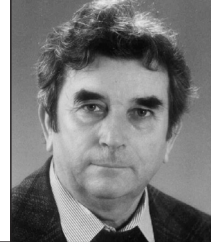
AH! OH! HÚ! HA!
Hogy odanerohanjak.
Csupa púder és hajlakk.
Mit mondjak? Puff.

Mindjárt elájulok!
Csak előbb még becsukom a

szememet, aztán kinyitom, és
kiviszem a szemetet a kukába.

Égetni valót gereblyézek.
Kórházba megyek, vérvételre.

Prózai dolgaim lesznek máma.

Ördögtánc

Dr. Szálka János kezét a feje alatt összekulcsolva, arcát a simogató napfénynek kitérve, ott fekszik a Nagy Hegy térdén, a Nagy Hegy egyik horpadásának a szélén, Csihányos kútnál, ahol a havas-járók reggelizni, vagy ebédelni szoktak, ahonnan be lehet látni az egész déli tájat, ahonnan hatalmas, lankás fennsíkok, gyűrődéses dombok, ligetes völgyek, s völgykatlanokban meghúzódnó falvak fölött egészen a Fogarasi-havasokig bővül a szemhatár. Reggeli után van, emlékezve lustálkodik, hallgatja maga körül a neszező, sarjadó füvet, zsong, lüktet a táj, pompázó színek, virágoktól tarkálló mezők villóznak, bogarak, madarak neszeznek, szellő kap rezgő levelekbe.

Szeretett elüldögelni itt mindig, a hegygerinc meredélyén, a forrás tövéénél, ahol már-már úgy érezte magát, mintha a világ végén lenne, a hegy térdéről a semmibe lógatja a lábát. Szerette, ha minél messzibbre lát, mert miközben belefeledkezett a messzeség páratlan látványába, a messzeség *nézésébe*, kiélte az elvágódását is, a vágyakozást egy más korba, más tájba, más világba, ahol talán egy más életet élhetne. Ilyenkor, főleg, ha egyedül volt, mint most is, megállt, leült egy-egy hegygerinc peremén, távoli városokat, tájakat álmodott magának, homokos tengerpartot, hullámozó vizet, néha még az is előfordult, hogy távoli szigetre képzelte magát, amely csak az övé volt, egyedül csak az övé. És csend és nyugalom honolt körötte. Az álmodozását, képzelete játékát zavarta viszont, hogy bármit is álmodott, egy idő után hatalmas hiány lett úrrá rajta, mert bárhol is volt, a fenyő- és bükkerdőket a képzelete sosem tudta pótolni. Lehetett pálmaliget, amit látott, babér- és narancsfaerdő, nem. Miképp a nyíreket sem, ahogy azok karcsú, fehér törzsikkel, felhőpamacs koronájukkal nyújtózkodnak az ég felé. A letarolt erdők helyén, télen kék-lilásan vagy akár fehéren virító csutakosokat. Nem, nem tudta pótolni semmivel, ahogy nézte a babér- vagy páfrányerdőket, egyszer csak váratlanul, látomásos, őszi, sárgás-vörösben égő, vagy tűzpirosan lobogó málnások ragyogtak fel képzeletében, tavaszi gyöngyharmatos zsenge füvek, ahogy hajladoznak a langyosan simogató, neszező hajnali szélben. Igen, valahányszor csak magával ragadta álmodozó képzelete, rögtön le is hűtötte a vágyait, rádöbbsent, hogy ő máshol, se városban, se tengerparton, de még egy álombéli szigeten sem tudna élni, soha és sehol, ez a táj, s a népe nemcsak a retinájába, a legszebb álmaiba ívódott bele, és nem pótolhatja semmi. Semmi, soha.

Ezek a hétvégi séták, rebbenő szelekkel, napfénnel, vagy foszló felhőkkel az ég hátán nemcsak a feltöltődést, egy újabb hétre való felkészülést, az élet elviselhetőségét is jelentették, de viaskodást is önmagával. Általában gyalog ment, s csak visszafele, amikor elfáradt, ült fel egy-egy kocsira, de előfordult az is, hogy a reggeli autóbusszal elment az aznapra elképzelt legtávolabbi helységig, s onnan jött gyalog vissza, ismeretlen erdei csapásokon, ösvényeken, amelyek többnyire valahol kimentek a lába alól. Legtöbbször szélirányba ment, teljesen magányosan, néha találkozott egy-egy erdei emberrel, erdősszel, pásztorral, vadőrökkel, de előfordult, hogy orvvadászokkal is, akik viszont igyekeztek messziről elkerülni őt. A csend szinte betemette. S ha néha meg is reccsent egy-egy ág a lába, talpa alatt, a riadó nesz, csak arra volt jó, hogy fölmérje a csend mélységét. Ment, ment, majd leült egy fakadó, alig szivárgó csermely mellé, serényen csobogó patak mellé, reggelizett, vagy uzsonnázott, s az ilyen napok páratlanok, semmivel sem összehasonlíthatók voltak. Az erdők, s a mezők csendjének külön-külön más varázslata volt, de hogyha a fennsíkon, égerligetben ülve hallgatta a víz csobogását, varázslata nem volt semmivel összehasonlítható. Nem. Viszont, ha megfeledkezett a táj szépségéről, ilyenkor pörlekedett legtöbbször az életével, vagy a rendszerrel is, amelyben élt. Elég volt egy arc, tekintet felvillanása.

Na ne! – gondolja most is, amikor csukott szempillái mögül felsejlik az öregasszony arca! – Elszállj, kísértés! Kirándulok! De hiába nyitja ki a szemeit is, hogy megszabaduljon a látomás-

tól, az öregasszony arca újra és újra, lopódzva, megjelenik, hol a tekintete fénylik föl, hol csak a sötétre színeződött rettegés az arcán, hol a kézfeje, ahogy letörli a csendet az arcáról.

Fölül, el akarja terelni a figyelmét, a messzeséggel próbálkozik, kutatva, fürkészve embert keres a tájban, mozgó pontokat – de Őze anyjának arca szelíd-csöndesen, konok-makacsul újra és újra megjelenik.

Dr. Szálka Jánost, még most, az őszi látogatása után hónapokkal is foglalkoztatta az a félelem, amit Őze házában tapasztalt. Nem tudott szabadulni tőle. A legváratlanabb helyzetekben villant elő. És a hatása mindig felkavaró volt. Akkor, azon a már télbe hajló őszi, hulló leveleket temető este, ahogy kilépett Őze portájának kapuján – mintha csak akkor kezdtek volna működni az agysejtjei – felfokozott izgalom kerítette hatalmába. Képek villantak az agyában, mozdulatok. „Ez tehát az én népem” – gondolta. Felidézte a találkozását Őze Péter anyjával, látta, ahogy megjelenik az ajtókeretben, látta a félelemtől hamuszürke arcát, a rettegést a tekintetében, s megdöbbsent a félelem tapasztalt mélysége láttán. Nem kerítések, falak választanak el egymástól mindenkit – gondolta! Kőfalat raktunk félelemből! Várat!

Már attól a pillanattól, hogy rádöbbsent, Székváron, az ő szeretett városában verik az embereket, nem bírt nyugodni. Szégyent érzett, vádolta önmagát. Szégyent érzett most is. Milyen ember vagyok, s voltam? – tette fel szinte percenként a kérdést. – Milyen ember vagyok, s lettem, hogyha nem érdekel annak a közösségnek a sorsa, amelyhez tartozom? Amikor – és ezt tudta épp a saját, rejtőzködő példájából is, hisz kimondva vagy kimondatlanul, hogy sorsát, jólétét, kisszerű életét óvja, azért rejtőzködött –, vele ellentétben vannak, akik az állásukkal, sorsukkal, esetleg életükkel játszanak, hogy fölválalják népük sorsát. És kérdés az is: a rejtőzködő, lapuló félelem gátja lehet-e a leselkedő asszimilációnak? Várja ölbe tett kézzel sorsa beteljesülését? Mit akar ő valójában? Akként élni és meghalni, akinek született, akinek nevelték, vagy kultúrát, eszményt váltani? Hitet?! Feladni önmagát? A felemelt főt, az egyenes gerincet választani, vagy a meghunyászkodó kushadást?

Persze, tapasztalásból tudta, nap mint nap látta is, ez utóbbi könnyebb, a hatalom a hóna alá nyúl a renegátoknak. A hatalom nap mint nap lecsíp valamit szokásaikból, hitükből, eszményeikből, a városaik arculatából, szavaikból, hogy mentől jobban, összezavarja őket. Sőt, kihasználja a félelem torzulásait, velük kérdőjelezi meg múltjukat. Létüket! Hogy mit keresnek, miért élnek ezen a földön. Igen. Aki azt akarja, azt az életet, sorsot, lelke rajta, nincs neki semmi ellenvetése. Sőt! Sokszor már-már ő maga is szeretne egy napig, hétig a többségi néphez tartozni. Közülük valónak lenni! Érezni miként éreznek ők, hisz, fájdalmat soha, csak örömet élnek! Győzelmeket. A nagy győzelem után apró kis győzelmeket. Miként asszimiláltak kultúrát, szokást, népet, földet. Városokat. Igen. Szeretne így élni, érezni! Még ha apró győzelmekből is, hitet rakni. Katedrálist. Hisz az ő szempontjukból talán még igazuk is van. Miért ne gondolhatnák úgy: mi bajuk van ezeknek, miért nem akarnak közülünk valóvá válni? Miért? Hisz előbb-utóbb úgyis ez lesz a sorsuk. Ők is tudják, tudhatják, az idő ellenük, s nekünk dolgozik! Miért nem akarnak győztesként és nem legyőzött, vesztesként élni? Részesedni a hatalomból. Áttelepedési pénzt kapni! Igen, lehetne így is gondolkodni, vagy nem?

Megborzongott... De elképzelhető út lehetne, vagy nem? Csak ne kényszerítéssel akarják mindezt! Ne hatalmi szóval, politikai döntéssel kényszerítsék idegen földre gyermekeiket. Ne kényszerítse, szabályozza, törvényekkel senki a nyelvük. Hisz az emberfajtán kívül, kinek, milyen fajnak szabályozzák ezt? A beszédét, az énekét? Ki szabja meg az ég madarainak, hogy hogyan s miként énekeljenek? Ki? A saját életét élheti még az erdei madár, s a vadak is, ő miért nem? És ő nem akar mást, csak magyarnak maradni. Magyaroként élni. Hisz egyébként is, mi az ő sorsuk? Milyen élet az övék? Milyen? Még örömet se élhetnek soha, nemhogy győzelmet. Perem, periféria létükben mást se látnak, csak a pusztulást. Öngyilkosságot s abortuszokat. Halált. Kérdés persze az is, meddig lehet így élni? Meddig? Hogy mást se lát, csak halált. S miként szűkül a látóhatár. Meddig lehet ezt bírni? És lehet-e egyáltalán? Megalázottan, megalázva. Végül is mi az élet értelme? A pusztulás vagy az öröm? A fájdalom vagy a boldogság?

Idáig ért a gondolataiban, s akkor átvillant rajta: és szórványban? Tudta, hogy vannak helyek, például szórványban, ahol nincs más választása annak, aki ott él, mint a beolvadás. Mi mást tehetne. Mondja imádságként önmagának a magyar szavakat! Egyedül? A magyar imádság mint a nyelv utolsó menedéke?

Akkor este, amikor megkereste Őze Pétert, ahogy kilépett a kapun, a beszélgetés hatására akaratlanul körbepillantott. Elnézett hosszan, mindkét irányba, nyugtalanul végig az utcán, nem látott senkit. A benti, didergő, sorvasztó félelem átragadt rá is. Megpróbálta megnyugtatni magát, elterelni a félelmet szülő gondolatait, de nem tudott megnyugodni. Ráadásul, mintegy figyelmeztető jelre, ahogy a kapu becsukódott, ugatni, fogni kezdtek a kutyák. Kutyacsaholás kíséretében elindult a kihalt utcán, hátra-hátra nézve, lebbenő függönyök, riadt tekintetek kísérték lépteit. Minden ház egy-egy félelemfészek – döbbsen rá. A félelem beköltözött a házakba, az emberek lelkébe, agytekevnyyeibe. Meddig lehet ezt bírni? S meddig lehet hagyni, hogy az önpusztító letargia betemessen mindent? Meddig? Föl kell rázni a várost, a szavaktól kell előlről kezdeni mindent. Át kell lépni a félelem küszöbén. Le kell bontani a félelem falait, hisz a félelemtől elmagánosodva, egymástól elhagyottan, magunkra hagyottan, küszködünk mindannyian, önnön létünkbe betonozva, egyedekre, egyénekre hullva, és nincs senki, semmi, ami vigasztalást nyújthatna, nyújtana. Nincs. És ezekben a magányos, csend-sziget, félelem-sziget házakban, a szegénység és elhagyottság nagyságával hatványozódva magányosak az emberek, a félelem kútjai pedig feneketlenek.

A rettegést, a riadt tekinteteket már máskor is látta, tapasztalta. Ahogy azt is, hogy az emberek önmaguktól való félelmükben – tekintetük villanása elárulja legféltettebb gondolataikat –, csak lesütött szemekkel jártak. Járnak! Igen! Bárhol is járt, soha, sehol nem tapasztalt annyi lesütött szemű embert, mint az övéi között. Elrendelés volt ez? Sorstalanság? Vagy épp ellenkezőleg, a sors hálója! Amelyet annak urai nekik szöttek? Erre gondolt, és tudta, a hatalom egyéniség-sorvasztó szándékával rájátszik a rejtőzködők bezártságra. Magányára. Igen. Fel kellene rázni őket! Beszélni kellene, lebontani a félelem falát. Nincs más megoldás, nem maradt más védelmünk, csak az egymásra figyelés! A szeretet és a beszéd! Hogyha újra felfedezik, megszólítják egymást! Hogyha újra közösségé lesznek! Nép! De hogy, s miként építhetjük vissza a bizalom várát? Miként? Hisz egyénként, magányos személyként, társtalanul, mit tehet az ember, hisz önmagára utalt, magán és a családján kívül, nem számíthat senkire, semmire. Még csak nem is beszélhet erről, s ha igen, szervezkedő, lázadó ember?! Akire bármikor lesújthat a többség érdeke szerinti rendből fakadó törvény. Mégis, csak a példaadás lehet az önépítésre alkalmas egyetlen eszköz! A példaadás, hogy nem fél! A történetek ellenére nincs félelem az életében, s regulázó szándékuk célt tévesztett!

És ekkor hirtelen felöltött benne, hogy a gimnáziumi évei alatt több szavalóversenyt is nyert! Mi lenne, hogyha ő, Szálka János, egy szavalóesttel rukkolna ki a város előtt? Mi? Hogy fogadná a város? Hogy fogadná a hatalom? A rend őre és jelképe: Bokor Negritoiu?! Képzletében verssorok villantak, s már látta is a falragaszokat, a hirdetőplakátokat: Dr. Szálka János szavalóestje! Ebbe talán nem köthetnek bele. De ekkor, mintha csak a világra akarnák figyelmeztetni, amelyben él, amelyben élni adatott – hirtelen megszólaltak a hangosbeszélők, s a város légtere megtelt fémes hangokkal. A Mindenki Által Ismert Férfi beszélt, rekedtes hangja szárnyalni akart, de nem bír, hörögve porba hullott. Hanyatt esett. Vergődött! Újabb és újabb sikerektől próbált szárnyra kapni, de elterült. És Szálka János hirtelen összetöporodott. Látta magát – fekete pont az éjszakában. Látta a házak ablakait, a hangszóró szavára, mint egy parancsszóra kialudtak a fények – a házak sötét csend-, félelem-szigetté váltak.

A megveretése másnapján, miután a felesége kissé megnyugodva elment, mintha csak híre kelt volna a kórházban, hogy magához tért, kezdtek jönni a barátok, rokonok, kollegák, vagy egyszerűen csak a látogatók. A gyöngédséget, dédelgetést, szeretetet, sajnálatot sugalló kérdések – mi történt, hogyan, s miért – újra és újra megismétlődtek.

– De hisz az mégiscsak szörnyű, ami ebben a városban történik – vonták le a végső következtetést. És mintha csak összeegyezttek volna, mindenki ugyanazt mondta. Legtovább Bodros Eszter, a cserepes szájú nővér ment. Ő egyszerűen kimondta, amit hallott. Amikor másnap reggel beérkezett, rögtön azzal kezdte:

– Hát él a doktor úr! A városban már halálhírét keltik... De hát ne búsuljon, akinek a halálhírét keltik, az sokáig él... – Szünetet tartott, majd folytatta: – Aztán azt beszélük, nem csoda, hogy megverték... mindig sokat beszél...

– Víz-gázszerelők voltak, Eszter!

– Nem mondja komolyan!

– Már miért ne?

– Mert a víz-gázszerelők manapság nem verekednek. Van azoknak dolguk elég. Azok viszont – és megnyomta az *azok* szót – azt vernek meg, akit akarnak. És úgy öltöznek, ahogy akarnak! Mondjuk víz-gázszerelőknek.

Doktor Szálka János hallgatott egy darabig, majd visszakérdezett:

– Szóval sokat beszélek?

– Hát... Talán nem is sokat, csak mindenről és nyíltan.

– Hát hogy kellene beszélnem, Eszter?

– Én azt nem tudom. Valószínű nem kellene beszélnie.

– Így gondolja?

– Így gondoljuk.

– Mások is?

– Mások is.

– Csak azért, mert félünk?

– Azért, hogy ne verjenek. S hogy ne féljünk!

– Hogy ne verjék a gyermekeinket.

– S még? Talán ne is éljünk?

Csend lett. Bodros Eszter durcásan elhallgatott, doktor Szálka János, hogy oldja a feszültséget, rákérdezett:

– S még mit mond a város, Eszter?

– Hogy *ők* is tudják az igazságot. Hogy *ők*, úgymond tudják az igazságot!

– Igen?

– Igen. Ha ki nem mondjuk is.

– S akkor mi, ne is mondjuk ki?

– Ne.

Dr. Szálka János fekszik a sarjadó fűben, az öregasszony arca, gondolatainak nemzője már rég eltűnt, a csend, amely körülveszi, elringatja. De a gondolat, amely foglalkoztatni kezdte, az ébredése után is elkísérte, nem hagyta nyugodni. Sokszor, már-már látta magát, ahogy egy hatalmas színpadon áll, és szaval.

És egy nap, hetek múltán, amikor már visszavonhatatlanul megérett a gondolat, azt mondta a feleségének:

– Mindig támogattál, mellettem álltál, Cserey Réka, mit szólnál, ha egy szavalóesttel jelentkeznék a város előtt? Zavarna téged? Származhat ebből kellemetlenség számodra?

Szálka Jánosné, Cserey Réka ránézett az ő emberére, egy pillanatig elgondolkozva, szótlanul nézte, mintha csak egy ismeretlen embert látna, aztán a szeme megtelt szeretettel, csodálattal.

– A legszebb dolog lenne az életemben, már rég gondoltam én is erre!

– Csak az önbizalmamért – mondta Szálka János.

– Csak az önbizalmunkért – szólt a felesége.

– Az önbecsülésemért!

– Az önbecsülésünkért – válaszolja Szálka-Cserey Réka.

– S hogyha mégis, mégis történik valami? Mert a hatalom nem tűri a rakoncátlankodó lázadókat?

– Mi történhetne? – kérdez vissza ugyancsak suttogva Szálka Jánosné Cserey Réka. Mi? Csak nem kell félünk már egy verstől is...

– Egytől-kettőtől...

– Ha még a Psalmust Hungaricus-t, vagy a Himnuszt mondanád!

– Ha!

– De nem azt mondom!

– Nem.

Bokor Negritoit megdöbbenett doktor Szálka pódiumműsora. Amikor értesült róla – Lungu, a pártbizottság kulturális kérdésekkel foglalkozó másodtitkára kérdezett rá telefonon, hogy engedélyezheti-e a műsort –, először nem akart hinni a fülének.

– Az nem lehet igaz – mondta vontatottan, elgondolkozva. Majd mintha nem hallotta volna jól, megismételte: – Szálka doktor? Ne mondd!

Azt, viszont, hogy mit ne mondjon, és mire gondol ő maga is, nem fogalmazta meg. Először az vilant át rajta: „az az ember nem akar nyugodni!” Majd arra gondolt: „talán verssel akar szembefeszülni a hatalommal”? El is mosolyodott: „verssel”? Épp a napokban gondolt arra, hogy amióta itt van, mennyire megváltozott a város. Székvár. „A Kékellő-parti Athén” – gondolta gúnyosan. És jó irányba. A városból kezdtek eltűnni a büszke, kevély emberek. A felemelt fejűek, kackiások, délcegek! Öntörvényűek! Egyenes derekúak! Akiknek arcán, pirosposzsgás arcán, lecsúszott a fény is! A csillagszeműek! Holdudvarmosolyúak! Az utcán már csak mosolytalan, fénytelen szemű, lesütött fejű, rosszul öltözött, sietős embereket látni. Mintha a ruházatukkal, sőt járásukkal is jelezni kívánnák senki voltukat! Kicsinységüket! Mindenki siet, mintha időhiányban élnének, mintha elveszítettek volna valamit, önmagukat, egykor volt énjüket! És szinte nem lehet látni egy mosolygós, önfeledt arcot sem. Csoportosan beszélgető embereket. Nem hallani csengő kacagást, éneket! Igen, a város, szándéka szerint való lett, egy holtában tengődő, széthulló város! Ahol a félelem, fekete ragya az arcokon! Fekély! És akkor jön egy ember, senkiházi, bitang, hazátlan, schonnani, semmiházi kis ember, s fölemeli a fejét. A Napba néz! Na, ne! Meg fogod tanulni a helyed, Szálka János! Talán azt hiszed, egy más korban élsz, volt időben, amikor Ti voltatok a törvény! Ezer évig alakítottátok, szabtatok a magatok rendje szerint a törvényt, s most, amikor egy más renddel is szembesültök, nem fül a fogatok hozzá! Nem! Verssel a hatalom ellen – morfondírozott magában. Mi van ezeknek az agyában? Mi? S mert hallotta Lungu feszült várakozó szuszogását a kagylóban, megismételte:

– Szálka?!

– Igen, ő – mondta Lungu. Azért is fordultam hozzád. Még engem is megdöbbenett. Mert hogyha tényleg lenne... Akkor még elfogadható lenne... Műkedvelő színész... De orvos... Orvos, az ő múltjával...

– És mostadtunk útlevelet neki! – gondolkodott hangosan Bokor Negritoit is. – Most! És most már hangosan is megismételte: – Mi van ezeknek az agyában, mondd? Mi?

Majd:

– Verssel a hatalom ellen! – suttogta újra önmagának, de egyre mérgesebben!

– Nos hát, úgy látszik, ez a hála... – vette át a szót Lungu.

Majd:

– Ilyenek mind... Ilyenek. Odaadod a kisujjad, s már a karodat akarják! – Nem fejezte be a mondatot.

– Verset mondani? – töprengett Bokor Negritoit. – Szerinted, mit akarhat tulajdonképpen?

– Hát ez az! Mit? Ezért is hívtalak fel... Szavalni? Egy orvos? És éppen Szálka?

Negritoit idegesen félbeszakította:

– S a szerző? Ki a szerző?

– József Attila!

József Attiláról még Bokor Negritoit is hallott:

– Az valami proletár költő, nem?

– Igen. Így ír a tankönyv róla.

A telefonban felerősödött a csend. Így tartott néhány másodpercig, majd:

– Kell hagyni – mondta hosszas hallgatás után Bokor Negritoit –, hadd lássuk, mit akar!

De nem tudott szabadulni a gondolattól. Ez lázadás – gondolta. Lázadás *ellenünk*. A párt ellen! A párt és kormány ellen!

– S ha valami tiltott költeményt fog szavalni? – fogalmazta meg tétován Lungu az öt foglalkoztatógondolatokat is. Amiről nem is tájékoztat előzetesen? Akkor mi lesz?

– Majd meglátjuk – mondta Bokor Negritoit, miközben tovább fűzte a gondolatait. – Hisz valódi következményei nem lehetnek egy szavalóestnek... Nem... Mert végül is milyen következményei lehetnek egy szavalóestnek? Versekkel a diktatúra... – nem fejezte be a gondolatot. Megborzongott. – No nézd, még a végén az ő eszükkel gondolkodom!

- Tehát hagyjuk?
– Igen!

Először arra gondolt, hogy elmegy ő is, legalább a megjelenésével megzavarja az előadást. Elképzelte a hatást, amelyet jelenlétével kiváltana – nem, mégsem mehet el, gondolta. Önmagát járatná le! Elküld majd valakit, Nelut, bárkit. Igen. Mert, minél többet gondolkodott, egyre nyilvánvalóbb lett, ez nem más, mint lázadás! Szálka lázad a fennálló rend ellen! A fennálló hatalom ellen! A létező élet ellen! Még akkor is, ha eszközként a szavakat választotta... Igen...

Megfordult a fejében, hogy be is hívathatná! És könnyű lenne megszorítani őt is a múlttal, múltjakkal, a tiltással, tiltásokkal, ugyanúgy, ahogy sokan másokat! Csak arról kellene beszéltetni, ami tilos, az egyszer voltról, vagy értelmezni a lehetetlent. Az elmúlt idők történéseit. A képzelte, s a valódit. Vagy csak eljátszani velük, a hatalom fölényével a háta mögött, pajzsával a kezében: – Maga nem szeret minket, Szálka elvtárs! Nem szereti sorsunk s életünk kovácsát, a *pártot*. Igen. Így. Amíg belezavarodik az önmaszlagolásba! A büszkeségükre apellálni, s törbe csalni! Értelmezni a semmit, a nincstelenséget, az újságokból áradó bőség zavarával! Idáig jutott az elmélkedésben, és ekkor, talán először, talán először amióta élt, elszégyellte magát. Átvillant rajta, mindig a szellemi fölényre apellált, a szellemi fölényére, miközben tudta: a hatalomnak, a párt hatalmának támasztotta mindig is a hátát.

Átvillant az a régi gondolat is, hogy be kellene feküdjön a kórházba a Szálka osztályára, hogy megismerkedjen, de hogyha bemegy, befekszik, azzal elismeri azt is, hogy izgatja őt már Szálka pusztá léte is. Ellenfelének tartja. Ellenfelnek, aki vert helyzetből is szembefordul a hatalommal.

Erre gondolt, miközben fel-alá járt az irodában, s váratlanul valami megszakadt benne. Kezdte csodálni doktor Szálkát... Mégiscsak bátorság kell azok után – gondolta. Az! Vajon ő képes lenne rá, ha ő lenne a Szálka doktor helyében?

Képes?

Szálka János hetekig készült az előadásra.

Már az első plakát megbabonázta.

Amikor meglátta a plakátot az utcai hirdetőtáblán, megborzongott. Lúdbőrös lett, futkosni kezdett a hideg a hátán. Valami csodás, addig soha nem tapasztalt, vagy az egykor volt, fiatalkori szerelemhez hasonlító érzés kerítette hatalmába. Pezsdítő volt már a plakát látványa is. Nézte, nézte, gyönyörködött benne, soha nem hitte volna, hogy egy egyszerű, fekete-fehér plakát, fekete betűk a fehér papíron az ő nevével, ilyen bizsergető, semmivel nem azonosítható érzést válthat ki. Hogy testét egyfajta fullasztó szorongás, lélekszorító érzés keríti hatalmába. Dübörögni kezd a vére, a homlokán kitágulnak az erek, s valami vad lüktetés árad szét benne.

A kultúrház igazgatója kételkedett az előadás sikerében.

– Szavalóest? Nahát – mondta elgondolkozva, s szemmel láthatólag a mögöttes világra gondolhattott ő is: – Mit akar vajon ez az ember? – s a szóban és a hangsúlyban minden benne volt. Az is, amit nem mondott ki. Sajnálkozó lekicsinylés.

S mert félt, hogy közönség nélkül marad, a plakátok nagy részét, főleg a kórház környékén, s az udvarán lévő hirdetőkre ragasztották ki. Ennek ellenére nemcsak a kórházban, az egész városban szinte pillanatok alatt szétfutott a hír. Először csak a kollegái jöttek, állították meg Szálka doktort: – No de ilyet, nem is tudtuk, hogy ilyen művészi hajlamaid is vannak – mondták. De az igazság az volt, az ironia ellenére, különösebben ők sem csodálkoztak. A legtöbb orvos kísérletezett valamivel, volt, aki festett, volt, aki muzsikált, írt. Ami teljesen megdöbbentette Szálka doktort, a város felbolydulása: – Egy doktor szaval? – hallotta viszont. – Lealacsonyodik, verset mond? Az nem lehet igaz. Rádásul Szálka doktor? Akit megvertek? Hát az még mindig nem fél? – És az emberek, az utcán jártában, újra és újra összesúgtak a háta mögött: – Ő az! Ő az?

Először csak fekete pantallóban, s fehér ingben akart szavalni, aztán meggondolta magát. Volt egy atillája, amelyet az apjától örökölt, s amelyet már számtalanszor felpróbált, s ott őrzött, mint féltett ereklyét a szekrényben, s nem egyszer elgondolta, hogy egyszer majd, valamikor, ha nem egyébért, hát

az apja emlékéért fölveszi. Fölveszi, s végigmegy a városon. Már az ajtóban voltak, amikor, elgondolkozva visszaszólt a feleségének.

– Hozd el az atillát is – mondta.

Szálka-Cserey Rékának fölcsillant a szeme. Ekkor már, ezekben az években, aki csak tehetett, és aki merte vállalni is, magyarsága igazolására faluhelyen székely-kaput állíttatott a portája elé, városon zekében, atillában járt. Volt – s épp az orvosok között olyan is –, aki csizmában s székely harisnyában. A férfiak: – Te nem vagy magyar ember, mert nincs bajuszod – többnyire bajuszt neveltek. Erre az alkalomra készülve, bajuszt és körszakállt nevelt dr. Szálka János is.

A karjára vette az átnyújtott atillát, s elindultak.

Már az utcán észrevette, hogy az emberek csoportokban áramlanak valahová, később rájött, hogy éppen a művelődési ház felé, de még ekkor sem merte feltételezni, hogy az a rengeteg ember, aki jön, tolong, áramlik, az ő „szavalóestjére” jön. Biztosan valami más rendezvény is van.

Később is megdöbbsent dr. Szálka János, ha néha kinézett az oldalfüggöny mögül, attól, amit látott. Szinte nem volt egy üres szék sem, sokan még oldalt is álltak.

Nemcsak a kollegák, szomszédok, rokonok jöttek el, teljesen ismeretlen emberek is. Mintha érezték, tudták volna, hogy itt nem az esemény számít – valami más. Mintha érezték, tudták volna, hogy egy lázadó ember lázadó cselekedete mindez.

Volt bennük valami messianisztikus várakozás, hogy történni fog valami. Valami, ami nem volt eddig Székváron. Valami titkos sugallat, sejtés ragadott magával mindenkit. A szemek lázasan csillogtak, de a szemek beszéltek is. Örömről, boldogságról! Ezzel együtt az emberek nagy része felolvasásra számított. Arra gondoltak, dr. Szálka János könyvvel a kezében kiáll majd a színpad szélére, s miközben a lapokat, az ujjait nyálazva forgatja, tekintetével keresi a felolvasandó sorokat. Erre számítottak a kollegái is. Persze, a hatalmas kíváncsiság mögött volt egyfajta gunyoros fintorgás is – hadd lássuk, mit akar még ez a Szálka? És már tele iróniával ízlelgették a szavakat is: – „Szó se róla, jól olvas, jobban...”.

A terem elsötétült, majd fölcsendült az Este a székelyeknél... A lány, aki zenei kíséret mellett énekelt a dalt, Kodály remeklését, a sötét háttérből, egy gyertyával a kezében lépett elő. Magyaros ruhában volt, csizmában, a fekete haja farkocsba fonva – s a fekete szemei parázslottak a sötétben. Az énekszám, ahogy elhangzott, borzongás hullámmzott végig a termen. Majd moccsatlanná vált minden, elsötétült újra a színpad.

Aztán az elsötétített színpad hirtelen megvilágosodott, majd, mintha csak doktor Szálka egy hintával az égből ereszkedne alá, fénycsóva kísérlésében megjelent Szálka doktor. Ekkor még csak hímzett fehér ingben, félig ülve, himbálta a lábával a hintát. Csak halk kísérőzene szólt. A következő pillanatban elhallgatott az is, s felcsendült dr. Szálka mély, ihlettel és átéléssel töltött hangja: *Amikor az utcán átment a kedves galambok ültek a verebekhez.*

Szálka doktor a hallgatóság legnagyobb meglepetésére, nem szavalt, nem rohángált, nem „játsozott”. Egyszerűen, halkan, tisztán, mintha csak szerelmes asszonyához beszélne, vagy önmagának mondaná – csak mondta a verset. Egyszerűen, halkan. És a közönség megborzongott. A padok közt elhalkult a neszező mocorgás – voltak, és nagyon sokan voltak, akik csak ekkor, Szálka előadásában érezték meg a szavakat, a verssorok mögötti szépséget, hogy amikor az utcán átment a kedves, olyan csodálatos és tökéletes békesség lett, hogy galambok ültek a verebekhez.

Aztán pár másodperces szünet után, mert csak József Attila verseiből válogatott, következett a *Karóval jöttél, nem virággal...*, *Azt a szép régi asszonyt*, és sorjázta a versek. Utolsó előttiként az *Eszmélet* rejtett szépségét emelte ki – már-már hallani lehetett a „szálló porszem” csöndes neszét. Ezt még mindig fehér ingben szavalt Szálka János. Majd a színpad egy pillanatra elsötétült, s az egyre mélyülő csöndben, a feketülő sötétségben, először csak Szálka hangja hallatszott fel, aztán a tér megvilágosodott, s a fénycsóva fókuszában ott állt atillában doktor Szálka János.

És akkor, utolsó versként – Székváron akkor csak József Attila proletárverseit ismerte a közösség – doktor Szálka János szavalni kezdte, a *Hazám...* című verset. A csend darabjaira hullt, az arcok megfeszültek, a szemek bepárasodtak. Ekkor már mindenki tudta, hogy aminek tanúja, az több mint versmondás. Lázadás a sorjázó félelem ellen, lázadás az örökös, riasztó rettegés ellen, lázadás a sors ellen.

Önnön létükért – önmagukért.

Ember báránnyal (év nélkül; tempera, papír; 70x52 cm; jelezve jobbra lent: Lipták)

A madár

Már két hete gyalogoltunk a síkságon társammal, amikor megtaláltuk az első döglött madarat. Kicsavarodva feküdt a fűben, hatalmas szárnyait széttárta, amik alól apró rágcsálók szaladtak szerteszét, amint megneszelték, hogy közeledünk. A madár fekete volt, ezt a fajtát csak a könyvekből ismertem, még régebbről. Sosem gondoltam volna, hogy az első példány, amit a saját szememmel láthatok majd ezen a mocsaras vidéken, halott lesz.

Ez a madár pedig már nem élt, de azt egyikünk sem tudta volna megmondani, vajon mi végezhetett vele. Hegyes csőrébe valaki egy rövid szót karcolt, amit egy ismeretlen nyelven írhattak, mivel egyikünk sem értette. Mégis egyszerre borzongtunk össze, amikor megláttuk a ferde vonalakat, amiket remegő kézzel véshetett a vastag szaruba az ismeretlen.

A halott madár szemében megmagyarázhatatlan rémületet láttam, és tudtam, hogy ma éjszaka már biztosan nem fogok tudni aludni, hiába húzódom közelebb a tűzhöz. Szinte éreztem, hogy ez a madár mondani akar nekem valamit, és én tényleg nem lepődtem volna meg, ha váratlanul megszólalt volna, hogy rekedt hangon a tudtomra hozza, most azonnal forduljak vissza. Sokáig figyeltem a tetemet, de nem mondott semmit, csak a szél csípte egyre jobban az arcomat, ezért végül továbbindultunk.

Társammal még sokáig mentünk ezután szótlánul egymást mellett, amikor váratlanul az anyám jutott eszembe, aki gyerekkoromban ígérte meg nekem, miközben a legyeket kergettem a kertben, hogyha felnövök, repülhetek majd én is, mint a madarak. És ekkor egyszer csak meghallottam a szárnyak suhogását, éreztem a hideg szél süvítését, alattunk szétfolyt a síkság, a táj, amit így még ember sosem látott, finoman emelkedtünk és zuhantunk, és egyre

hevesebben dobogott a szívem, áhítat és félelem szorította össze torkomat, aztán csak a fájdalom, az elviselhetetlen fájdalom, hogy valaki a földhöz szorítja a fejem, és fényes tollaimat tépkedi egyre durvábban, legvégül pedig, miközben már nem is kapok levegőt, a csőrömbe vési imájának betűit.

Az öltöző

Az öltözőt gyűlölöm. Vetkőzni, öltözni mások előtt, le a pólót, melltartót, bugyit, miközben tudom, hogy lopva figyelnek, rám-rám pillantanak, amikor azt hiszik, úgyse látom őket. Pedig tudom, hogy engem bámulnak. Látni akarnak, mert kövér vagyok, pattanásos és ronda. Látni akarják, amit egész nap takargatni próbálok, a hájas testet, a zsíros haját, a piszkos és lenőtt körmöt. Tudni akarják, hogy mekkora a hasam, lóg-e a mellem, hogy borotválkoztam-e tegnap, hogy szőrös vagyok-e ott lent, ahová fiú még nem nyúlt. Én meg csak izzadok, csurog rólam a savanyú víz, kivörösödve fújtatok, mint valami kohóban. És ők rajtam szórakoznak, ők, a törpe gyilkosok. Mert én vagyok a multság, akit meg lehet bámulni, akit ki lehet röhögni. Akire mutogatni lehet. És ez megy már hónapok óta. A hátam mögött mindig engem cikiznek. Mintha bármiről is tehetnék. Pedig mennyire szeretném én is kirúszozni a számat, kifesteni a körömömet, hogy a fiúk az én fenekemet is megfogdossák a szünetben. Mennyire szeretném. De nem panaszkodom.

Horror-klasszikusok

A lény

Atyaég!
Milyen izgatott voltam,
amikor felszedtelek.

A csevegést azt te akartad,
jól ment, aztán észre se vettem,
amikor belém gyűrted a farkad.

A szívem úgy világolt a bőröm alatt,
mint az E. T.-jé, csak jobban,
még ki is dudorodott, ennek a
bőrtípusnak ez az előnye megvan,

képlékenysége és iszapossága,
belátom, eleinte taszító.
Viszont alakká formálja a dobogást,
sokak szerint a legtöbb, mi adható.

Szóval amit éreztem irántad,
ment, neked, egyenes adásban:
nálam ilyen egy első randi!

De sajátos hörgésem a végén
te sem bírtad ki.
Pedig már testem része voltál,
s a rettenet, a francba,
fekete lyukként szippantott ki.
Leváltak a finom hártyák, a félkész szövetek,
így hagytál ott,
megroncsolva engem gyávaságodban.

Azóta nem láttalak.
Hát ilyen egy férfi?
Bár az éjszakáidban én
mindig ott leszek,
az enyéimben senki.

Szicklák szeme

Azt hiszed, mindent láttál.

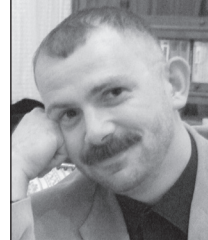
A sivatag elég méretes, bármi akadhat,
babahaj, bányászbarakk,
naptej, csecsszopó mutáns,
szó szerint, vetített naplemente,
kinnfeledt nyugágy
stb.

Milyen távol van már a fogatlan benzinkutas,
aki megjövendölte ordító magányod.
Az ostoba arcára volt ráírva,
nagyközeli.
De te ezen a fontos fordulóponton
sem bírtál rendesen
figyelni.

Ami másfél óránál több,
neked az már a semmi.
Szemeid az üres teret kémlelték,
a buckás széleket,
azt gondoltad, ez már így *kívül* fekszik.
Kívül a térerőn, természetesen.
Ah, micsoda ordenáré klisé!

S ha egyszerre felgyorsul az egész.
Tekersz vissza, az ismétlés
legyengít és szétszaggat.

Hogyan nézek majd tükörbe,
ha ezek után futni hagylak.
Nincs alternatív vég.

A gyűrű

I. (szökés az életből)

Belülre meg nevünk kerülne,
mutattál ott a jegygyűrűre,
hát persze, csakis úgy lesz, mondtam
a Nagy bevásárlóközpontban

(a név védett, nem írom itt le,
hogypontosan melyikben is, pe-
dig egészen jó jambus lenne,
mert ránézésre az van benne),

a betűtípust te válaszd ki,
csókoltalak meg, s hogy maradj itt,
a kocsiban hagytam valamit,

és tudtam, kinn már vár a taxi,
amiben egy lány ül (ki kérte,
hogypitt ne írjam a nevét le!).

II. (szökés a halálból)

Ez a vonat kettőnkre vár csak,
ölelt át, s hogy most már örökre
együtt, így, neki a világnak,
a jegyeinket is előre

megvette már, de nem találja.
Csomagját a peronra tettem,
van időnk, néztem az órámra,
s nekem is még haza kell mennem,

csak fordulok, fogok egy taxit,
otthon felejtettem valamit,
– s ez az utolsó képem róla:

pakkok között egy lány (ki kérte,
hogy itt ne írjam a nevét le
– pedig remek jambus lett volna!)

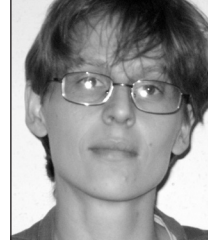
III. (hazamegyek)

Már azt hittem, világgá mentél,
angolosan, a dolgok elől,
nevettél a tejtermékeknél,
megannyi joghurt, sajt, és tejföl

előtt. Látom, nevettem akkor,
ijedtedben nem tétlenkedtél,
kikandikál a kosaradból
két zacskós tej, s fél kiló kenyér.

És csak nevettünk mind a ketten,
de mintha máshogy – nem értettem,
vékonyka, ívelt gót betűre

gondoltam, néztél a gyűrűre,
s én végre, ott, az áruházban
valami Írhatót találtam.

A halhatatlanság változataiból

1.

Különböző kések, edények bemutatójának kora.

Elégett, szénné változott vacsora
maradványai mögött kuporgok, fehér maszkot viselő varázsanyó,
még mindig nem telefonálsz rám.

Előbb-utóbb mint vízre kátrány,
ránéhezedik, rávetül, ignorálja közös felületünket
a meg nem szervezett nyár, a meg nem látott ünnep.

Milyen nehezen eltávolítható még így is,
állítólagos modern eszközeinkkel
a túlságosan sokáig láng fölött tartás hozadéka.
Te is negyven fölött.

2.

Hiába a kenguru és az úthenger keresztezése,
ezen a hajnali órán már csak keljfeljancsikat találni.
Olyan erővel bíznak, mintha legalábbis tanfolyamuk lenne róla;
szívós egy banda, gyémántból van az agyvelejük is.

A tekintetükkel gyógyítanak, meg a beszédhangjuk rezgésszámával.
Elérték a kort. Nem erőlködnek, egész természetesen haladnak
a kenguru-úthengerek csapódásai nyomán;
kérdéseidre esőfelhők leheletét helyezik.

3.

Itt sétálok megint. Megint egy pad lesz.
A táska elgurul egész a tóig.
A víz felszínén ugyanaz a hattyú.
Dél van. Harangja Budapestig lódít.

A tetszetős Hampton Court-ben találsz meg.
Egy ismert óra égre csorgatott méz.
Milyen keskeny kezed van! Fogd fölöttem
a mutatókat, hagyd, zuhanjon Hadész
világa – így az árvácskák csacsognak
halhatatlanságot holnapunknak.

In honorem B. M.

a reggel komplex éber és konok
 úgy üti ajtód mint egy tamdobot
 ne mozdulj mégse kinn kutyád hasal
 a kerti bab csukott virág a dal

az éjjel nem még este volt kimentél
 csupasz vagy így is ne gondold hogy nem
 zavarodott esőcsatornák mentén
 azért is még egyenletes üzem

a szívdoboz egy hatvankettes járat
 a sínjeiden gyaloglok utánad
 merész szöveggel érintéstelen
 erdők fölött erővel zárva el

Magyarázatok kalucsnija

Jól van, legyen így! Hiszen értem!
 Mint frank újfajta regényben,
 nem én kezdtem el a hóban,
 nem én folytatom, s mégsem
 idegen az az ember – multikult. énem
 ballag vissza-előre; kifáradt
 ünnepi lampionok sora: díszlet
 a templom, metro, monitor.

Szeretőm, szeretőim szórják
 kókuszreszelékét az agóra
 zajának – nincsen füldugaszom sem.
 Jól van ez így – fűjtat a lépcső,
 lakodópart.
 Szatírhús terep.

bocs Zuzmó, hogy így

elektronikusan jobb lenne, ímélni vagy mobilon, azt se tudom, eljutott-e hozzád az előző levelem, nem reagáltál le semmit, nem is nagyon értettem, mit akarsz, csak a Mucit, attól meg kiakadtam rendesen, aztán meg az a hivatalos papír totál betett. Úgy kéne most is, mint régen a nővérszállón, kitölnénk a hubertuszt a vizespoharakba, vagy a kevertet, mert az te jobban szeretted, és átdumálnánk az egész éjszakát, emlékszel, hárman vettünk egy doboz szofit, mert nem volt több pénzünk, te meg kiverted a balhét, hogy szimfóniát, te, Zuzmó, ha én egyszer bejutok hozzád, eskü, hogy viszek neked spanglit, nem sokat, csak egy-két szálat, tudod, a flíling miatt. Ez azért elég rohadt, ez az egész levéltéma, azért is halogattam eddig, mert én igazán nem akartam neked hazudni, de mit lehet írni egy ilyen helyzetben, ha azon a hivatalos értesítésen lett volna legalább egy sor tőled, de semmi, csak hogy te Mucit nevezted meg, és én vagyok az egyetlen, aki tudja, hogy ő most hol.

Hát, Zuzmó, éppen erről van szó, hogy én nem akarom tudni, se a Mucit, se a Zotyt, és ebben a viszonyban még téged sem, de képtelen voltam neked megírni, hogy hülye lennék kibumlizni Kispestre, semmi értelme még akkor sem, ha visszahozná Bazsi a Mazdát. Mellesleg a Maja nem az a nő, aki bármit kienged a karmai közül, nagyon is jól tudja az a ribanc, mit csinál, lefogadok, hogy első útja az ügyvédhez vezetett, óriási mázlid van, hogy nem ismered, te, a montereveszt hozzá képest katlan, a kézfogása meg, tudod, mint a döglött hal, csak hát az a baj, hogy Bazsit még mindig kihasználja, hiába mondtam neki, hogy ne dőljön be, nem lovagias vagy, drágám, hanem balek, ha bármit is odaadsz, mielőtt kimondják a válast. De Bazsi nem hallgatott rám, tegyük pontot a végére, felesleges tovább vergődni, ha már így alakult. Most aztán lehetjük, jól keresztbe tett nekünk az a ringyó, pedig az Indiai-óceán nem semmi, így cunami után meg olcsó, Bazsi a bűvárokodást is szerette volna kipróbálni, mert nem csinálta még élesben, csak némi lötyögés az Adrián, naná, hogy én is. De hiába álmodok, nem lesz ebből az útból semmi, ráadásul a lánya is itt illegeti magát, hát hogy hagyjam itt a Jázonnal, mért nem húz el a Nina az anyjához a Köröndre, ha már kiverték Bazsiból azt a lakást, hámoszobását vett nekik direkt, elérne ott. Megmondom én neked, azért, mert Maja egy állat, ha részeg, nem, nem kötözködik, vagy ilyesmi, hanem megnémul, de totál, hetekig egy szót nem lehet kihúzni belőle. Na, nekem hallgathatna, de ez a szerencsétlen Bazsi még az utolsó hetekben is behalt tőle, pítizett neki, mint egy pincsikutya, mert a Nina meg sírógörcsöt kap az anyja hallgatástól, Bazsi meg a kettő között, a szerencsétlen, szenvedett tőlük eleget, most már csak a Nina marad, hála isten, de nekem még ő is sok.

Mert én azt nem kalkuláltam be, hogy majd éppen a Jázonnal, de te tudod, hogy Jázont meg egyáltalán nem kalkuláltam be, hogy felnőtt, hogy férfi lesz, na arról aztán végképp nem volt szó, de azért röhej, mert ha belegondolok, végül is a Jázon nemi érésének köszönhetem, hogy összejöttünk Bazsival, hogy most itt vagyok ebben a villában. Jaj, úgy szeretném, ha látnád, azért is akadtam ki annyira a Mucin, mert ő aztán semmit, emlékezhetsz rá, amikor a madridi affér volt, a Béla segíthetett volna, de a kisujját se, oké, hogy én se az Attilát, de az akkor már ezer éve nem volt aktuális, nem is tudom, hogy most éppen milyen a státusza a külügynél, kiskutya ő ahhoz, az ilyeneket félreállították gyorsan. A Bélának meglettek volna az összeköttetései, és látod, mégse, nem várhatsz tőlük semmit, Zuzmó, nekem meg itt lesz ez az egész hodály, sőt, már van is, érted, az enyém, elkotródott a Maja, elférnél te is. Három szint, körpanoráma, télikert, úszómedence, tudod, mint akkor a dallaszban, hogy röhögtünk a nővérszállón, még a Muci is, azt mondta, dzsoki lesz a fia, hát majdnem, de tényleg. Szóval most csak a Ninát kéne innen el, és akkor tied lehetne az egész manzárd, teljesen különálló lakrész, majd

csináltak neked aszúrozott függönyöket az ablakra, olyat mindig szeretnél volna, néztük az október hatodikán a népművészeti boltban, de kurva drága volt, sose volt rá annyi, te még Bazsit se, nemhogy a Ninát, azt se tudod, hogy jöttünk össze, amikor elhúztál a Zotyával Hollandiába, akkor én még a vágóhidas Norbival, de hidd el, nemhogy neked, senkinek, nem volt ebben a kurva városban senki, akinek elmondhattam volna úgy istenigazából, a Muciról inkább ne beszéljünk, pedig marha jó lett volna kidumálni magam valakinek, voltak szar időszakok, mélyrepülés, ilyesmi. Bazsiról hallottam, hogy tágan értelmezi a munkaköri leírást, főként az ifjabb hölgyek esetében, harmadik éve dolgoztam a cégnél, de eszembe nem jutott, hogy ez rám is vonatkozhat, alighuszon csajokkal volt tele az adminisztráció, a költségvetés Niki nyomult éppen Bazsinál, azzal a csajjal meg nem léphetek egy ringbe, tudod, az a kilencvenhatvankilencvenes, derékig érő combokkal, de hidd el, a Bazsi egy húséges típus, szerette még azt a kurva Maját is, csak hát nem kapta meg soha. Én is csak azért, mert már az első randin rájöttem, mi kell neki, mesélj magadról, nincs mit, de láttam a szemén, hogy van neki nagyon is, tudni akarom milyen kölyök voltál, eskü, elsírta magát majdnem. Vagy például az a sztori is, álltam a gáznál, sütni akartam a tojást, te Bazsi, hogyan szeretnéd, ott lihegett a fülemben máris, hozzáfeszült a nadrágja a csípőmhöz, ujjai a farmerem cipzárján, ezt tőlem még nem kérdezte meg senki, na, akkor mutasd, hogy a legjobb, visítani kezdett a füstérzékelő, Bazsi vonult volna vissza, de nem hagytam, gyorsan kikapcsoltam azt a szart és bevezettem, te nem félsz, nem, mitől félnék, hogy bejönnek. Majdnem felröhögtem, ez a Bazsi tényleg egy jó családból származó úrigyerek, fogalma sincs, hogy mi a Palikával hol nem keféltünk, mert ugye a nővérszállón nem, Palika albérletében kellett a szoba másnak is, örültünk ha havonta egyszer sorra kerültünk, szóval a Városmajortól a Népligetig nekem minden nagybudapesti parkról vannak szép emlékeim, veled akár a Citadellán is, Bazsikám, na, ez volt az a pillanat, amikor elment.

Amikor behívatott a céghez vasárnap reggel, én még csak azt láttam, hogy zsinórba keféli a csajokat, eskü, azt gondoltam, hogy egy szemét, aki kihasználja a helyzetét, nem is sejtettem, hogy az a frigid kurva van a háta mögött, olyan stabil egy házasságnak tűnt, esélyem nem volt labdába rúgni, főleg, egyébként is, aznap reggel mindennek éreztem magamat, csak hódítóknak nem, kibuktam egy viagrás arabtól a Mamutban, Bazsi hangpostafiók üzenete meg csak még jobban betett, persze akkor még nem Bazsi volt, hanem a főnök, reggel bent akarom látni a cégnél, kilenc harminckor kezdünk, vasárnap lesz, te állat, szóltam be a géphangnak, de nem válaszolt, még szerencse.

Amikor három kemény óra alvás után kimásztam az ágyból és a tükörbe néztem, szembe bírtam volna okádni magam, de szidtam inkább a főnököt tovább, meg az egész rohadék céget, és ahogy ilyenkor lenni szokott, elcsesztem a sminket másodikra is, bevásárlószatyor méretű táskák a szemem alatt, tudod, mint az Ikeában, csak a szlogen hiányzott, dizájn és minőség, ami megfizethető, legalább fél óra pakolás kellene nekik, hogy emberformám legyen, vagy minimum egy másik fej, a zselé kifogyott, a Jázon vaxát kentem a hajamra, amitől úgy nézett ki, mint egy nitroglicerinbe áztatott mangafigura.

Na, akkor mászott elő Jázon a szobájából, a pizzamája sliccét fél méterrel tolva maga előtt, hát persze hogy kikattantam, basszus, húzzál a fürdőszobába és szedd rendbe magad, de legjobb lenne, ha az ilyen ügyeidet elintéznéd még az ágyban, vagy mit tudom én, egy kurvánál, adok rá inkább pénzt, rácsaptam az ajtót, a kocsí a szerelőnél megint, majdnem sírtam, amikor beszálltam a metróba, negyven leszek nemsoká, és nem volt még egy épkezsláb kapcsolatom, miért vagyok én ilyen szerencsétlen, hogy nekem a tokiói koncertet se tudom Madrid óta, pedig a Palikával hogy hajtottuk a felvételt, nekem ne mondd a Zotyát, nem lehetsz olyan állat, hogy még most is véded, ha valaki, akkor ő cseszte el az életedet, meg a kurva nagy szabadság, ami itt ránk szakadt. Hogy könyörgött neked a Muci, ki ne menj utána, és látod, mi lett a vége, addig kellettél neki, amíg tudott használni, aztán, amikor már szétszívtad a fejed, lebuktatott. Ne mondd, hogy nem így volt, ennyit még én is átlátok, mért nem tudta elintézni neked az alatt a hat év alatt azt a rohadék állampolgárságit, na erre válaszolj, direkt téged küldött Madridba, mert akkor tuti, hogy nem mégy vissza hozzá ütrebbe többet. Egyébként is, nekem te ne dumálj, már a legelején se volt egálban ez a kapcsolat, miért dőltél be neki, Zuzmó, miért nem rúgtad ki a piczába. Igazság szerint azt se tudom, mikor kezdtétek el, én akkor annyira rá voltam pörögve az Eszenyi Palikára, de, Zuzmó, ha tudom, hogy mi lesz a vége a Zotyának, én átengedem

neked a Palikát, látod, a Bélát is a Mucinak, pedig az ronda ügy volt, hát akkor neked hogy a fenébe ne, most aztán élhetnél te is a jólétbe, és nem kéne ezen a kurva gondnokságon agyalni.

Nekem a Palika az elején egyébként sem volt egy nagy szám, csak ahogy jött utánam azzal a kiéhezett kölyökkutya tekintetével, megsajnálta, ő se volt jobb passzban, mint én, már másodszorra nem vették fel az orvosira, én meg a gödör legfenekén, akkor még a mérlegképest se, ha ti nem rugdostok, én az életben nem, ágytálazhattam volna hatvanéves koromig az elfekvőn, karrierem csúcsának a belosztály látszott, maximum nővér/II.

A Palikával egyébként csak az anyu miatt, esélyem nem volt, hogy visszaszerezsem a Jázont, anyu kibulizta a gyámságot, innentől nekem csak meghatározott időben, és hivatalos papírokkal, a segéd-nővér/III fizetésből még a nővérszálló mellett is éhen lehetett halni, nemhogy lakásra, még albérletre se. A főiskoláról akkor már letettem, túl voltunk az öreg trottyon az elfekvőből, ne nézz így rám, Zuzmó, akkor se tudtam a nevét, most honnan a francból jusson eszembe, már az ágyszámára sem emlékszem, igen, tudom, te még most is. Épp ezért volt abban az időszakban az a mélyrepülés, hidd el, nekem se volt könnyű minden műszakot végigcsinálni veled, látni, ahogy repkedsz az ágyak között, és aranyanak körülötted a fejek, nekem meg maradnak csak a lottyadt, szaros seggek, te ragyogtál, olyan volt a hangod, mint a selyemcukor, még akkor is, amikor beöntést adtál, aztán vigyázzon Vicce bácsi, hogy elérje a mosdót. Hányini tudtam volna ilyenkor, nemcsak Vicce bácsitól, hogy végigfosta a követ a fürdőből a budiig, hanem tőled is, ahogy üdvözült képpel törlöd föl a szart, azt hittem, csak szimplán nem értelek, hülye voltam, Zuzmó, ráadásul vak is, hogy nem tűnt fel, miért hordasz állandóan hosszúujjút. Én csak azt láttam, hogy neked minden oké, imádnak az öregek, a főnővér is, pedig az Ella nővér előtt ember még nem állt meg, és ott van a Zotya, akivel ugye az éjszakai ügyeletet megoszthatod, nekem meg éppen elegendő volt az egész rohadt elfekvőből, akkor legalább érzem jól magam, ha máskor nem, hát hétvégén. Újváron nem volt más, csak a diszkó meg a rock klub, a diszkós csajok kiköpött anyám, csak a kiskosztüm hiányzik, náluk még a halál is élvezhetőbb, hát én itt Pesten se tudtam először mást, lógtam a Palikával, koncertről koncertre jártunk, meg volt néhány eldugott kocsmá is, meg a klubok, na, oda leginkább, a gödörben hallottuk először a tokiói koncert felvételét, elcipeltünk téged is, hogy hallgasd meg, el is bögtem magam, amikor kibontottam az első holland csomagot, azt hiszem, nem bírtam volna ki a pörpöl nélkül azt az időszakot, meg Palika nélkül meg nélküled.

Anyu infarktust kapott volna, ha meglátja Palikát, már Újváron is őrjöngött, amikor be kellett jönniük értem az őrre, ezt a szégyent, hát hogy kerülhetél te az ilyenek közé, csak vigyorogtam, minálunk nincsenek osztálykülönbségek, anyukám. Képes volt bebumlizni, hogy meglessen minket, a parkban körbejárt a vodka meg a dekk, úgy fújtam ki a füstöt, hogy minél jobban lássa, mikor indultunk a koncertre, odaköszöntem neki, csá, mami, tudtam, gyáva ahhoz, hogy utánunk jöjjön, ismerte a városban mindenki, és félt is biztos, mi is tudtuk ki a téglá. Sose lehetett tudni, mi lesz a vége, kint volt a karhatalom is, gumibot, gázspré meg minden, anyu csak sétálgatott a múvház előtt, a halványzöld kiskosztümébe, kész röhej, én meg ott pogóztam az első sorban, nem kell, még a nem kell sem kell, nem kell tőled semmi.

Mikor hazamentem, anyu bezárt a szobámba egy hétig, elégette az alföldi papucsomat meg a farmereimet is, a szimatszatyromat nem tudta, az a Sipinél volt kölcsönbe, golyóstollal firkáltuk tele, Robert Plant, Led Zeppelin, Deep Purple, meg a rock örök és elpusztíthatatlan, a szimatszatyrom ott maradt a Sipinél, mert anyám átiratott Szolnokra a kollégiumba, ott legalább nem látta, mit csinálok, nem jött ki utánam a kopaszskutyára se. Ha nem csúszik be a Jázon, én már rég elfejtettem volna anyut meg kendereskét, de Jázonnal frankón sakkban tudtak tartani, hova mehettem volna szülés után, a főiskolai koliba nem, az világos, Jázon apjáról sejtésem is alig. Sokan megfordultak akkoriban az életemben, tudod a gimis koli azért mégiscsak, onnan el kellett lógni, meghamisítani az igazolásokat, macera, de amikor feljöttem Pestre, nem volt senki, aki bármit is, ifipark, tabán meg a hajógyári sziget. Én csak röhögök a szíámin, hogy feltalálta a spanyolviaszt, végigcsináltuk mi már nyolcvanháromban, te azt az eufóriát el nem tudod képzelni, többezren voltunk kint a szigeten, mindenki fellépett, aki számít, az eddától az elgétéig, ha jól emlékszem, piramis már nem volt, a pémobil nyilván nem a vikidállal, ő akkor már a dinamit. Nagyanyáméknak ilyen lehetett a felszabadulás, amikor bejöttek az

oroszok, azt mondja, hat hétig éltek pincében az ostrom alatt, na, nekem tizennyolc év ment el így, hát mit csodálkoznak, észre se vettem, mikor estem teherbe, írta a fene, mikor jött meg, aztán meg már nem lehetett elvetetni, haza vihettem csak, nem volt máshova.

Neked kellett volna Palika, ha akkor te jársz vele, éppen kikerülöd a Zotyát, de tudta a franc, hogy ekkora fej lesz belőle, Muci mondta, hogy most övé a legmagasabb tarifa az osztályon, a magánrendelésén meg sorszámot osztogattak évekig, aztán beszállt Palika is a medicenterbe, ott van előjegyzés, klíma, ultrahang, minden, egy hónappal hamarabb kell bejelentkezni, de Muci azt mondta, vele rendes volt, fogadta soron kívül és még pénzt se kért, téged is kérdezett, hogy tudunk-e rólad valamit, neki még Hollandia is újság volt, Madridról persze nem beszélt, és az intézetről se. De akkor még nem látszott a Palikából semmi, csak a kockás flanelle, a szakadt farmere, meg az a rengeteg haja, beletört a hajkefém, amikor ki akartam fésülni, nem is vették fel vele, na, de akkor még egzisztencia semmi, én meg már csináltam a mérlegképest.

És jött az Attila, a baromállat libidójával, meg a lakásával a Lehel úton, úgy vágtam anyu asztalára le az oklevelem meg a munkakönyvem, hogy csak úgy porzott, viszem a gyereket, igen, és hova. Olyan ideges lettem, hogy alig találtam meg a személyimet, te, ez olyan mélyen bennem maradt, hiába tettük a vagányt, nekem még ma se megy, hogy olyan lazán, a seggemben van a szívem, ha meglátom az utcán a rendőröket, vagy a közúti ellenőrzésnél, tudod, jó napot kívánok, személyigazolványt kérek, Palikával nem tudtunk kimenni úgy a Népligetbe, hogy ne igazoltassanak, de szerencsére nem tudtak bevinni többet, abból elég volt egyszer a ricse koncert után. Én röhögtem a rohamkocsiban is, Újvárhoz voltam szokva, de ott más volt, talán hogy ismerték aput, Pesten viszont falhoz kentek engem is rendesen, Palikát meg berugdosták egy külön szobába, hiába ordítottam, mit csinálnak vele, nem engedem, kopaszon jött ki, aztán úgy is maradt, nem növesztette meg többet, de legalább felvették az orvosira. Szóval az anyu, mint a fakabát állt a konyhaasztal mellett, hova vagy bejelentve, Lehel utca harminc-négy, negyedik emelet negyvenkettő, de neki ez nem volt elég, kié az a lakás, a barátomé, baszd meg, na, oda nem megy a gyerek, élettársak vagyunk, csak elhúzta a száját, olyan nincs, az nem legális.

A legrohadtabb az volt, hogy perelni kellett, de nem is a per, hanem hogy végig azon paráztam, meg ne kérdezzék a Jázont, kinél akar lenni, mert akkor tuti, hogy anyut mondja be, engem nem is ismer, évente kétszer ha látott, de Pesten tárgyalták, nem Újváron, anyunak nem lehetett befolyása, a gyerekvédelmis meg rendes volt, konszolidálódtak a vér szerinti anya szociális viszonyai, a házassági okirat bemutatása nem lehet feltétele a gyámság eltörlésének, fogtam, vihettem a Jázont az Attilához. Te, Zuzmó, én nem is tudom, hogy gondoltam akkor, most is végigszalad a gerincemen a hideg, és ott az a csóri hatéves gyerek, el nem bírom képzelni, hogy mit gondolhatott, amíg az Attilával én, még hogy konszolidál rájöttem, hogy az Attilánál nem rúghatok labdába a szakadt farmeremben, egy külkeres mellé kell a megjelenés, tudom, hogy másként kellett volna, de nem ment, ha én akkor leülök megbeszélni a dolgokat a Palikával, hát soha az Attilával, igen, tudom, lehet, hogy jobb lett volna, de akkor a Jázont mikor hozom el kendereskéről, erre még te sem tudsz válaszolni nekem, Zuzmó. És amikor az Attilát megismertem, egyáltalán nem látszott rajta, hogy olyan vadbarom, teljesen normálisnak nézett ki, sőt, nekem akkor ő volt a felemelkedés.

A közgázklubba véletlenül mentem le aznap, az Anettet keresetem valami jegyzetért, tudod, az a kis vörös, találkoztál te is vele a Tabánba május elsején, meg a vesztergomra is együtt mentetek, pedig sose szerette a rockot a csaj, szerintem inkább a Zotya miatt, a kliensetek volt ő is, ha jól tudom, állítólag Svédországba ment férjhez, teljesen tiszta, van vagy három gyereke. Nekem abban az évben se Tabán, se vesztergom, semmi, a régi haverjaim köptek volna mind, ha meglátnak, hát, én is, de végre tudtam, hogy mit akarok csinálni, megfogni az Attilát és felhozni Pestre a Jázont, ha tükörbe néztem, anyám nézett rám vissza, blézer, egyenes szabású szoknya, bal vállon retikül, jesszusom, ezt csak így lehet, csak így, fiam. Tudod te, Zuzmó, nekem az a negyvenhárom négyzetméter akkor a mennyeszágna tűnt, másfél szoba, a nagy a mienk, a kicsi a Jázoné, de persze nem úgy lett, a kicsibe én be se tehettem a lábam, még takarítani se, az maradt az Attilának kulcsra zárva, a nagy meg az enyém, de a gyereknek ott sem volt helye, mert ugye akkor nem tudtunk volna nyugodtan. A Jázon ágyát az előszobában raktam le, összecukható fotelágy, rugdostuk így is, a gyerek feje meg éppen a nagyszoba ajtajánál, mellette a fürdőszoba, hallott mindent, de őt legalább nem bántotta az Attila, sose verte meg,

engem is csak akkor, ha nagyon begerjedt, vigyázni kellett vele, főleg ha a külügyről jött, olyankor nem volt beszámítható.

Te, Zuzmó, nekem tényleg sejtésem nem volt, hogy milyen munkát végez az Attila a minisztériumnak, ha meg kiküldték, annak csak örültem, egy svéd út minimum két hónap, de volt olyan, hogy fél évig is kinn maradt, mi meg éltünk itthon a Jázonnal, mint király, azok voltak a legszebb napok, aztán hazajött egy kalap pénzzel, én sose kérdeztem meg tőle, honnan. Még akkor se fogtam gyanút, amikor megtaláltam a pisztolyát, marhára megijedtem, mert tudod, akkoriban nem cicóztak a tiltott fegyverviseléssel, lesítették az embert könnyen, és ha nincs az Attila külkeres fizetése, hát mi a Jázonnal éhen halunk, az ótépe nem futott még, szocialista pénzgazdaság, központi költségvetés, közalkalmazotti munkabér, kicsit mi talán többet kaptunk, mint a pedagógusok, de ugrálni abból sem lehetett. Az Attila csak röhögött, szolgálati fegyver, és megmutatta az engedélyét, mit gondolsz miért fizetnek meg engem annyira, nem gondoltam én semmit, de az tény, hogy jól éltünk, elbasztuk három lakás árát is. Ha Attila hazajött, buliból buliba csapódtunk, de milyen helyeken, jesszus, a koktéluhátmat mindet az Attila vette, cipőim java részét is, nem mehettem ugyanabban a ruhában kétszer, csak a Jázon még két év múlva is a fotelágyon, és a gázszámlát sem sikerült mindig, egy idő után már szólni se mertem, ütött azonnal, a bankban meg nem lehetett kék-zöld foltokkal.

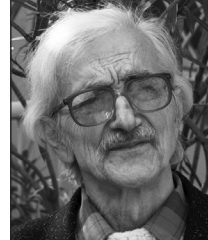
Az első kiskosztümömmel kezdődött, azt még én vettem, mikor az Attila elhívott színházba, máig is utálok, nekem jobb a farmer meg az alföldi papucs, de azóta se lehet, mutatni kell, még a vágóhidas Norbinak is kellett, pedig vele csak otthon, mindegy, akkor is. Most meg Maja után nem lehetek topis, az a nő olyan volt mindig, mint akit skatulyából húztak, tudod, diszkrét smink, haja belőve, finomszabású kosztüm, körömcipő, na ez az, amiben én soha, de Bazsi ehhez van szokva, muszáj hozni a szintet. Amikor kinyitottam a gardróbot, majd elájultam, itt hagyta a rongyai felét, de én utánaküldetem, nekem ne mászkáljon ide a bugyijaiért, de tudod, azért be is szartam egy pillanatra, én ilyen finom eleganciával soha, úgy van megválogatva mindene, nincs egy felesleges holmi, harmonizál még a gardrób tapétájával is minden gönc, én ezt nem fogom tudni megcsinálni, én képtelen vagyok mérlegelni, nekem minden kell, azonnal. Az Attilától is úgy költöztem el, nem hozhattunk el semmit, csak a ruháinkat, de eskü, egy fél teherautó tele lett vele, és az mind csak az enyém, mert ez a baromállat a Jázonnak két év alatt nem vett semmit, a ruti butikba túrtam neki a göncöket a Mártírok útján, az volt a legjobb. Nagyot nézett Bazsi is, mikor meglátta a bőrröndjeimet, most már értem, hogy tudsz mindennap más ruhában bejönni a céghez, de aztán csak nevetett, tudod, azzal a mackós nevetésével, na jó, akkor még egy gardróbba szükségünk lesz. De igazság szerint nem is tudom, mit szólna hozzá, ha előadnám magam neki úgy ahogy vagyok, vagyis voltam, pláne veled együtt, mert nélküled ugye nem teljes a kép mégse. Bazsi, tudod, sose forgott ilyen körökben, olyan egyenes volt a karrierje, mint a nyíl, neki minden bejött, a rendszerváltás is legjobbkor, épp a pályája csúcán, jó ember, jó helyen, nem súrolt szart az elfekvőn, de biztos együtt érezne veled, csak hogy itt élj velünk, hát nem tudom. Meg szeretném már lezárni ezt a kurva negyven évet, na jó, harminchat és felet, de ha te fönnsz leszel a manzárdban, akkor hogyan. Igen, Zuzmó, megint igazad van a Mucival, mint ahogy a fősulival is az volt, meg tudtalak volna ölni azon az estén, mikor a fejemhez vágta, hogy nekem nem való az egészségügyi pálya, a mendeltáblázatot be tudja vágni bárki, kevés, hogy agyad van, nincs hozzá szívéd, üvöltöttem veled, az a vén szar a nyakamba hányt az elfekvőn, nem tehetek róla, hogy eltört a keze, csak reflexesen hajintottam el, éppen ez az, miért nem a vesetálért nyúltál reflexesen. Bocs, Zuzmó, ezerrel bocs, igazad van most is, ki fogok menni Mucihoz, csak legyen meg a Mazda, vagy vegyen nekem egy normális kocsit a Bazsi, mert azt beláthatod, hogy ezt telefonban mégsem, innen meg fél nap kijutni Kiszepstre, mert végül is jobb helyed lesz neked nála, nálunk most ugye nem aktuális, amíg a Nina el nem húz, de amint lelép, én tényleg, amikor a Bazsival elkezdődött, én még azt hittem, hogy minden rendben van veled, jöttek a lapok rendesen Hollandiából, nem írtál semmi gyanúsat, gondoltam arra a néhány sorra összeszedted magad, csak az írásod esett szét, a betűid, a sorok, minden, aztán amikor lebuktál a madridi repülőtéren, és hazatoloncoltak, fogtam padlót. Te, Zuzmó, hogy lehet így szétnarkózni az agyad, végigbőgtem a Soroksári utat, nem igaz, hogy ezt a Zotya nem vette észre, de aztán persze kiderült hamarosan, hogy az ő biznisze volt az egész, te csak csalinak kellettél, meg akart szabadulni végre tőled a szemét.

De azon a vasárnapon, amikor a Bazsi behívatott, hogy a revizori jelentést, még nem is sejtettem, hogy veled is baj van, azt hittem, hogy neked háváj ütrehben, magam miatt tudtam volna bőgni, csak bámultam szembe magammal a metrón, Jázon ágálló nemi szervével egyenes arányban mélyültek a szarkalábak a szemem körül, lötytedtek össze a melleim, nyíltak kifejtett narancsbőrré a pórusok, hogy képzeli, hogy felnő, hogy képzeli, hogy férfi lesz, és ráadásul ilyen jó pasi, én meg még alig éltem, csak gürcöltem érte, ez meg semmibe vesz, nem kellek neki, megy a farka után, és basszus, mekkora, imádni fogják a csajok, de velem, velem mi lesz, egyedül maradok megint. Lehet, hogy könnyebben fel tudtam volna dolgozni, ha nem akadok ki szombaton attól az arabtól, de akkor tuti, hogy nem kezdek ki Bazsival, eszembe se jut, mondom, a költségvetéses Niki nyomult akkor éppen, gondoltam, hogy nem lesz tartós, Bazsi egy-két aktusra jött össze minden nővel, a tervező Marica tartotta a rekordot négygyel.

De jólesett a megtépzott hiúságomnak, végigtáncoltam a Váci utcai kirakatokat, milyen kibaszott jó nő vagyok, túl a harmadik ixen és túl a negyedik exen, trillázni tudtam volna, ha Bazsira gondoltam, elment, tuti, hogy el, pedig csak annyit engedett meg neki, hogy megtapogassa egy kicsit hátulról, ki se vette, csak nyomult, mint állat, és már lihegett is a fülemben, ne haragudj. Két szobával arrébb meg ott a Szamos, még át is szólt közben telefonon, ha megtaláljátok, csörögjete ide, hogy ne keressem feleslegesen, rendben, és majdnem elröhögtem magam, azonnal átviszem, amint meglesz. A Bazsinak nem kellett sok, eskü, helyzet adva volt, csak bedőlttem egy kicsit, meg mélyebbre hajoltam a kelleténél, amikor a számoszlopokat vizsgáltuk együtt a monitoron, láttam rajta ahogy gerjed, megfordult bennem, hogy le kellene állnom, hogy nincs értelme az egésznek, de nem tudtam abbahagyni, kellett ez a siker nekem nagyon a szombati kudarcok után, meg azért az egzisztenciális bizonytalanság is, a Norbi pénze hamarosan lejárt a tőkölön, viháncolni tudtam volna, mikor az ölébe húzott, jó nő vagyok, jó nő, leköröztem a költségvetéses Nikit is.

Másnap meg beajultam teljesen, amikor megjelent azzal a böhömnagy csokorral, azt hiszem, Klaudia, nem viselkedtem méltányosan tegnap, szívem szerint felvisítottam volna az örömtől, de igen, igen, kurva méltányosan viselkedtél, főnököm, és díjaznám, ha továbbra is, de nem mondtam semmit, mert képzeld, elpirult, tök úgy, mint egy gimnazista. Basszus, itt valami nem stimmel, ez a Balázs zavarban van, pedig már volt gyakorlata a dologban, magam tudok legalább öt csajt, akivel biztos, köszönöm, de én jobban örülnék egy közös vacsorának, tudtam, hogy innentől el vagyok ásva, ez a pasi rám borítja a lelkét, egyéb meg semmi, de hála istennek, bejött aztán mind a kettő.

Té, Zuzmó, nagyon kellene nekem egy olyan régi este, kitölnénk a hubertuszt vagy a kevertet a vizespoharakba, és átbagóznánk az éjszakát, szidnál, mint a bokrot a szofi miatt, de azt nem engedném, hogy belődd magad újra, és a gyógyszert, azt sem, de Mucit kihagynánk, mert én azért nem mentem el a Mucihoz, tudom úgyis, mit fog mondani, nagykorú már a Zuzmó, már hogy a picsába lenne nagykorú, nem kérné az intézet a gondnokságot, ha lenne neki önrendelkezési joga, de a Muci csak legyintene úgyis, magának csinálta a Zuzmó, most már fejezze is be egyedül. És lehet, ha ezt mondaná, akkor én ordítanék, hogy állat vagy te, Muci, nem ember, pedig hiába jár a pofám, én se tudom végigcsinálni veled, én sem foglak kivenni soha, hagylak megrohadni az intézetben egyedül. De ha elvesz a Bazsi, eskü, viszek be neked anyagot, addig is bocs, Zuzmó, hogy így, hidd el, nem akartam én rosszat, de nekem még élnem kell, megérted, ugye, nekem csak most kezdődik, neked meg már úgyis

mítosz

egy kéz
a szivárványt
hangokra bontja

egy hang
kettémetszi
a márványasztalt

az Idők rózsablakából
kihajló lány
pillantása megvakítja a Szörnyet

üzenet

Isten üvegfüvő lélegzetében
kék csillagokká robbant egy tükör
voltam míg voltam immár megtörténtem
ha úgy vesszük – a létbotrány kitört

szilánkjaira hull ami törékeny
nincs már időm s nincs korlátom a térben

ahová nézel ott leszek az égen
/s radsugárzom a fényem – tündökölj !/

Vénülő faun szívverése

Még, még valami örült áprilist!
Még, még – valami extatikus májust!
Még júniust, mely rózsavért iszik!
Még júliust, mely vérbő, szívboros..!
Mézédes ősz még! vágytól bíboros,
gyönyörűségben fölfelő leányhúst..!!

Még, még – valami hars örömenét!
Tobzódó poharat, izzó italt!
Egy ölelést még, mely annyira szép,
észre sem veszi, aki belehalt..!!

Széljegyzet

/Szűcs Árpád Erővonalak című képéhez /

aznap amikor ezeréves lettél
megállt az idő a felismeréstől

nincs gyönyörűbb
szentségtartó
a női testnél

idő/zavar

/Kronosz megkettyinti S. Dalí Lány óráit/

az én
nyomtalanul eltűnt időm

a te
nyomtalanul eltűnt időd
nyomában

A harag forgószele (év nélkül; tempera, papír; 95x100 cm; jelezve jobbra lent: Lipták)

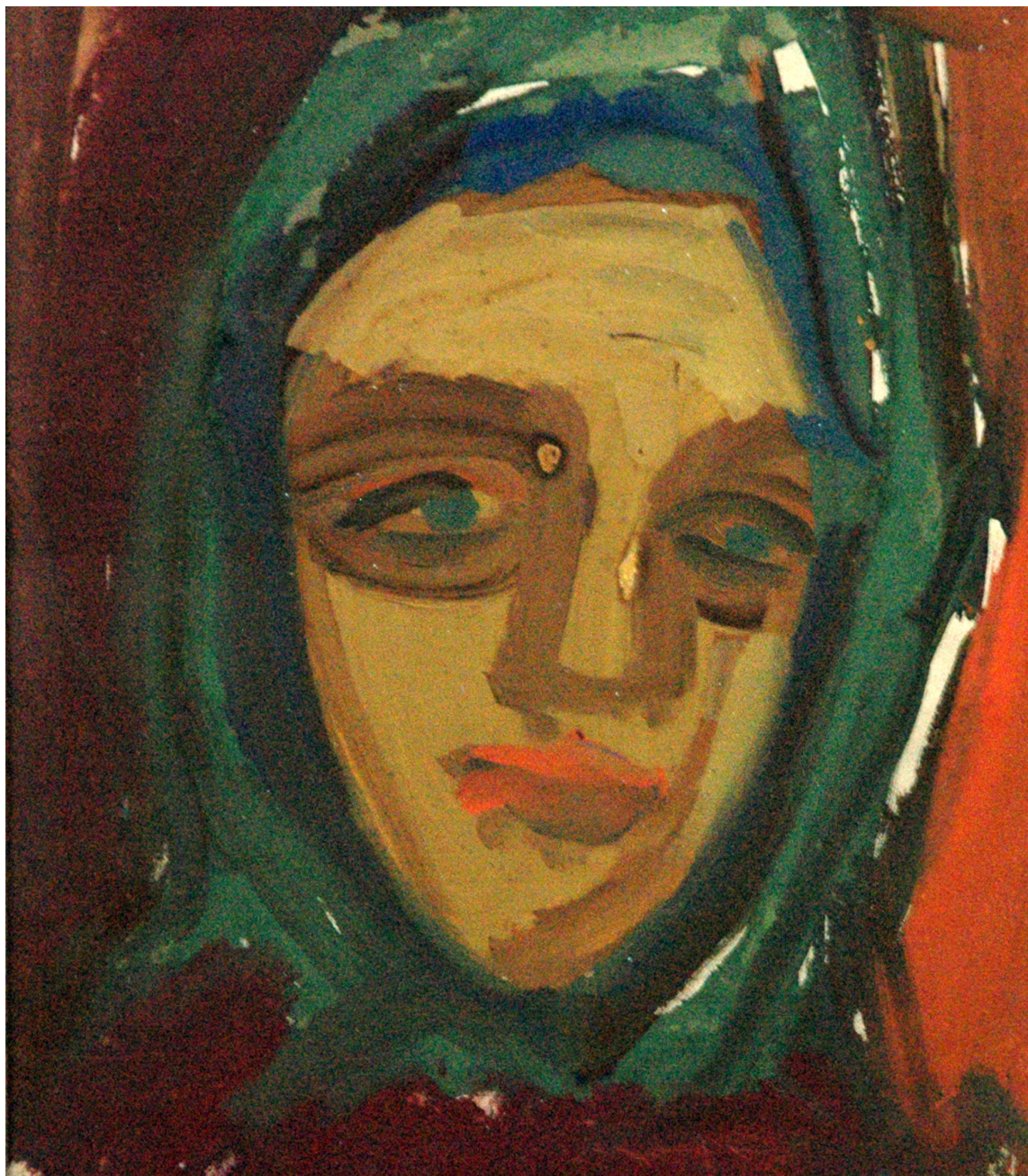
engedd

egész életedben szocializálni akartál
magaddá formálni
bújtam volna hozzád de nem jutottam messzire
próbáltam üzenetet hagyni
testedre firkált jeleket
de te szálltál mint a pihe
a pázsiton moccanó szélben...
az alagút végén fordítva kezdődik a nap
„*belém se kezdj*” – figyelmeztettelek
„*bűnözzünk együtt még egyszer*” – suttogtad
kihívón s körém csavartad a hajad
próbáltál tisztára mosni
magadba szívtál mohón
számban más íze lett a testednek
s mire ránk telepedett a levegőtlen reggel
és az árnyékok kiértek az útra
a keményre taposott havon
üres szavakká széledt szét a nap

anyagfáradtság

cukor nélküli teát kortyolgatott
szekrényében fül nélküli csészek sorjáztak
„anyagfáradtság” – motyogta fásultan
mikor kihullottam a kezéből végleg...
a pulzusát kerestem
de csak a város részeg lüktetését éreztem
a zakatoló rohanást a lépcsőn fel
megmosom az arcomat
közben az éjszakai hírösszefoglalót hallgatom
egyszer – ahogy jóllakottan nyújtózkodtunk –
megkérdezte: nem bántott-e meg
elé térdeltem boldogan

– darabokra hullt az a pillanat –
ne áltasd magad
téged is belep majd a köd
s miként egymásba fúlnak a gyertyák fényei
magadba nyelsz örökre
ha a szoknyádat felgyűrve
egymásnak feszülünk végre
mint az óriáskagyló és a tenger...

Kendős nő (év nélkül; tempera, papír; 40x32 cm; jelzés nélkül)

Érlelődve

Szemedből ősi bölcsesség sugárzott.
Vasakaratú napjaid, éveid
belekapáltad a föld termékenységébe,
és szépséged is a nyárba szökkent át
minden növényben gazdagon
hajlongva, érlelődve feslett ki két
kezed munkája. Te a mindig tette
kész, én pedig az álmodozó. Néztem
széltépte hajad, megfakult mosolyod.
Dombhátak és bozótosok kerted alatt
toporzékoltak az előkúszó szélben.
Este a szobádat belepő szürkületben
imára mozdult szád, s magányodban
gubbasztottál leeresztett szárnnal,
mint egy madár.
Konokul küzdöttél az életedért,
igazságodért, és egészen összetörtél
az elszenvedett sérelmek súlya
alatt.
Minden azt bizonyítja, hogy léteztél,
és én elvesztettelek.
Hó hull hiányod útjain bennem.

Falumban

Ezt a falut a hegyek
a markukban tartják.
Szél nyargal a dombokon,
megfésüli a fenyvesek
ázott gyapját.
A csöndön át fölhallatszik
a források elvesző vergődése.
Erdőszagú embert szimatolnak

a kutyák, fáradt lépései
az árván maradt erdők
avar sziszegését hozzák.
Hánykolódik, vergődik
ágyában a patak is, mint
emberben az összeszűkülő ér,
egyre vékonyodva.
A hold beszövi sápadt
fénnel a rétek páráit,
takargatja kövér köd-
dunnákkal. Rátapad a
házakra, emberre, állatra.
Ez a puhapihébe
ágyazott csönd hallgat.
Egyszer csak énekeddel
belesúgod bánatod
az éjszakába.

A föld színei

A hegyek természetét
testedben hordoztad.
Magadhoz ölelted a föld
színeit az égig nőtt csendben.
Nap mint nap megtetted
a világosság és a sötétség
közötti utat. Nézted a
világot, és szemedbe hullottak
a csillagok.
Te még a földtől ágaztál el, és
hozzáadtad magad a földhöz,
mint a víz és az ég.
Végigtapogatott idegszálaidon
pillanatnyi életed
mozdulásai egy képpé szerkesztődtek.
Megmutattad az emberi természet
széleit: az indulatokat, dühöket,
az elkeseredéseket.
Rám tapadt házad melege
és szaga, elhoztam magammal.
Ezekkel a gondolatokkal
takarózom itt, ahol életem

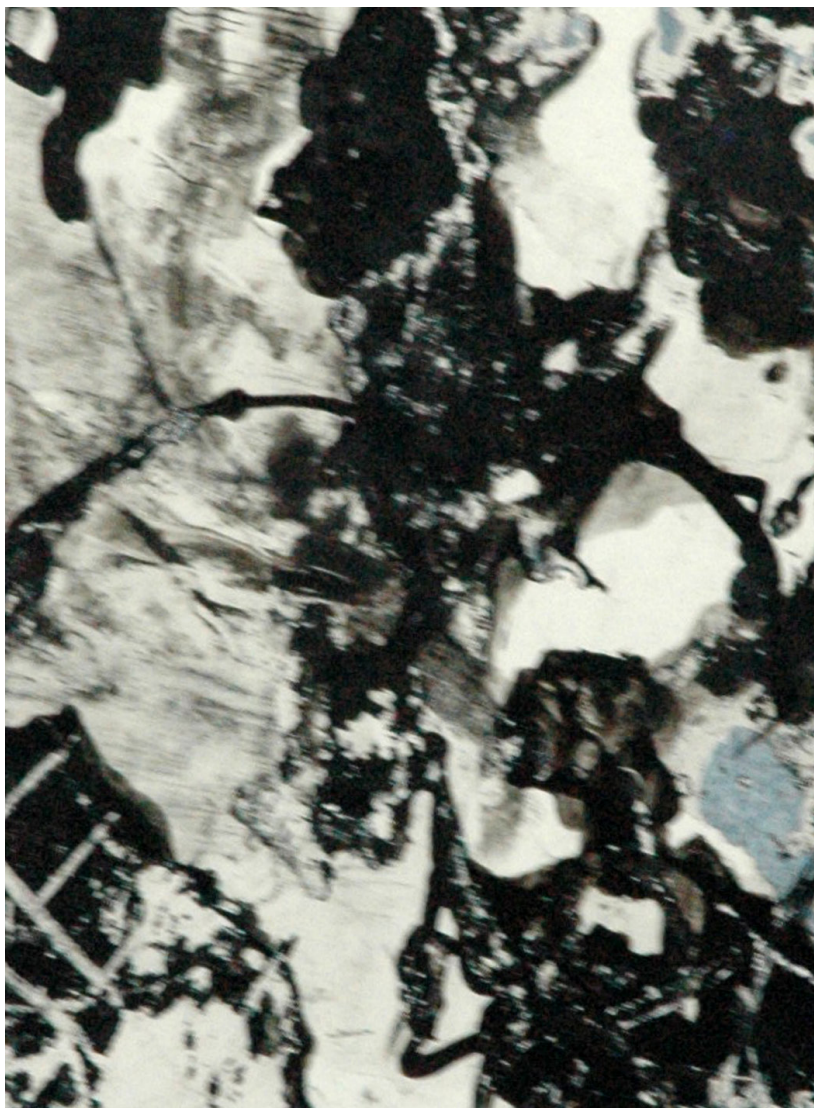
egyetlen várakozás. Látni
szeretném azokat az ablakokat,
melyek annyi estén világítottak
felém. Belefekszem az este
csendjébe, nem merek mozdulni,
mert elriad.

Mese volt számodra az ének,
távoli szépség, amely elérhetetlen
messzeségben járt előtted.

A füvek, folyók, dombok, szelek
ritmusa is benned volt, mintha
egyedül lettél volna az ég alatt,
földet, fát, eget, istent, szerelmet
egyformán tegezve szólongattál.

Éneked a szerelem forrása,
reménye a szerelemnek.

Érezni a heglánc leheletét,
szüntelen hozzád ér a szél.

Koloratúr

Hidegben ígéretet a mák.
Fáznak az édesanyák.
Sok kicsi durva rokon
futkos az udvarokon.
A füst nekidőlne a falnak,
a fal nekidőlne a falnak.
Dideregne a mák.
Fáznak a fáznak az édesanyák.
A szobák még meredten,
a szoba szétszedetten,
minden belül van, semmi
sincsen kívülre lenni,
sincsen kívülre válni,
a sok ház csak szobányi.
Falakban és küszöbben
kiválnom egyre többen,
plafonban, ablakokban
kiválni egyre jobban,
szobákba nem meredve,
ha a mák dideregne.
A füst nekidőlne a falnak.
Sok kicsi durva rokon
futkos az udvarokon.
Hidegben ígéretet a mák.
Fáznak az édesanyák.

Vonzás

(egyre gyorsabban)

Fele hegyet matat.
Fele fejen haját.

Minden másra válik.
Nem vált önmagáig.

A végéig befér.
De úgyis körbeér.

Fele hegyet matat.
Fele hegyen haját.

Nem vált önmagáig.
Minden másra válik.

Ha vége lesz, befér.
De úgyis körbeér.

Fele hegyet matat.
Fele hegyet, haját.

Minden másra válik.
Nem vált önmagáig.

A végéig befér.
De úgyis körbeér.

Út a Rút folyóhoz

(néger spirituális ének)

Szökünk a Rút folyóhoz.
Mégfürdünk mindannyian.

Szökünk a Rút folyóhoz,
hogy elvegyük, ami van.
Ami miénk, nincsen az.
Ami enyém, nincsen az.
Szökünk a Rút folyóhoz,
szökünk a Rút folyóhoz.

„Nincsen-talp az én talpam,
semmi-fej az én fejem,
kezem nem-volt kézalak,
testem sosem-test csupán.

Rútfolyóhoz elszököm,
hogy elvegyem, ami van.
Mondom a Rútfolyónak:
nem tudom, mim nincs nekem,
azt tudom csak: nálad van,
minek neked, semmi az,
Rútfolyó, most add nekem!
Mindenem azért nincsen,
hogy ezt nekem ideadd,
az egyetlen, ami van,
Rútfolyó, most add nekem!”

Visszaszól a Rútfolyó:
„Én nem adom, nem adom!
A hiánya mit sem ér,
semmit sem ér, csak neked,
azt sem tudod, hogy mi az!
Magyarázat nekem sincs,
hát akkor meg neked se,

akkor neked se legyen...
akkor neked se legyen...”

Szökünk a Rútfolyóhoz,
szökünk a Rútfolyóhoz.
Mégfürdünk mindannyian.

Aranyos Adél

Figyeljete, most játszok, csak magamnak:
mindenhol és mindenkinek csalog,
a túlfeszített kódok elmaradnak,
csak születek, élek és meghalok.
Újra átélem halott születésem,
az élet élet, halott tartalom,
a halálommal születésbe vésem,
hogy az étellel holtom elhagyom.
Mit akartok? Felírom most magamba,
a sosem-voltba, születettbe, abba,
halált mutatok, kutassátok kínom,
keressétek, hogy honnan és hova,
aztán ami rólam szól, mind kiírtom,

hogy átéljétek: nem voltam soha.
 Arra juttok, hogy még meg sem születtem,
 hogy nem születtem, mégis meghalok,
 hogy élek, éltem, élek, nem vagyok,
 hogy halálommal megszületni lettem.
 Ne figyeljete, játszom – csak magamnak,
 mindenhol és mindenkinek csalog,
 a már elpattant kódok elmaradnak,
 most létezem, és most csak meghalok.

Ne bántsod magad

Kopog a fal, s a homlok,	és zúg a név a falban.
Családnak lenni végre,	nevetni túl hamar van.
Érezte ezt anyám is,	de néha volt nyugalma,
feküdt a szembe, fülbe,	elhagyottan akarva.
Bár volt egy régi templom,	egy ház, amelyben álnok
töréssel ért a célunk –	már elborzadva állok,
ha félttem, fára másztam,	és hűséges apáknak
fáradt nevét betűztem	az el-elalvó fáknak,
s az őszi megrekedt szél	forogva jött elém,
télen eléldégéltem	a hógolyók tején,
barátom lett a házfal,	emlékszem, már korán,
és szétszórt ágak voltak	az ugróiskolám,
s ha csillagot dobott le	a boltos éjszaka,
emlékszem, azt kívántam:	apa jöjjön haza.
De nem jött. És nem is fog –	ezt mondogathatom,
őrizhetem sikítva,	ez is nemes vagyón,
dadoghatom a csendbe,	amely talán elejt,
mint édesanyám reggel,	mikor már nem felelt,
pont e csend dobolt, mikor	a társam elhagyott,
dobálhatnám e csendet,	talán csak én vagyok,
most újra fára másznék,	még van talán a fa,
melyen betűztem, mikor	hullott a nap haja,
de mindegy, elveszett már,	távolban béna rom,
egy arctalan homály csak,	mint a gyermekkorom,
már olyan nagyon mindegy,	hogy mellettem ki van.
Vérzik a homlokod,	ne bántsod magad, fiam!

Közt és közt között

Formavilág közt és közt között.
Nincsen két olyan pont,
mi éppen most nem ütközött.
Nincs sehol se hely.
Súlyos pont és pehely
pontokból pont üresség.
Béke felett lebeg,
önérzethez remeg,
mint egy szellem közt és közt között.
Ide kúszik, oda hátrál, hogyha tiszta, ködre lép.
Ha felér egy biztos pontra,
s kikiáltja: itt vagyok –
nincs sehol. Csak észrevétlen,
tudatlanul lép a vétken
közt és közt között.

Kódolt világ közt és közt között.
Csak hogy elhihesd, hogy vagy valahol mindig,
egyszerűen egy ösztön, egy igény,
hogy ne kelljen elfogadni,
hogy nincs hely,
csak pontok ütközése,
hogy nincs hely, és hely sincs,
csak egy hibás rohanás
közt és közt között..

Midőn halni készült

– monodráma, kísérő hangokkal –

SZEREPLŐK:

Janus Pannonius

Mátyás király

Guarino da Verona

Cselédlány – Szilvia

Cselédlány 2 – Piroska

Cseléd – Borbála

Szolga

Szobabelső. A színpad jobb oldalán durván faragott asztal két székkal, rajta nagy alakú, kódexnek tűnő könyv, lúdtoll, gyertya és egy egyszerű ónkupa. Középen, hátrébb, a nézőtérre merőlegesen, egyszerű ágy, rajta fekszik a nagybeteg Janus, feje párnákkal felpolcozva, hogy szembe nézhessen a közönséggel. A falakat különféle, a legváratlanabb pillanatokban meglebbenő függönyök képezik, ajtó nincs, a haldokló vízióiban megjelenő szereplők az oldaljárásokon, időnként a fátylak közül tűnnek elő, illetve tűnnek ki. Janus beszéd közben sűrűn köhög, időnként zsebkendővel törli le a felköhögött vért.

1. jelenet – Janus

JANUS

Van itt valaki? Mindenki itt hagyott? Már megint? Vagy mindenki elhagyott? Örökre? Az asztalhoz ülnék, magamtól nem tudok. Nem emelnék a lábaim. Sört innék még, sok sört. Sört kértem... Sört – én? Húsz éve nem ittam ilyen lóhúgyságot! Világéletemben utáltam a lovakat! Nem hiába mondják, a sör a gyengék itala. Szörnyen legyöngültem, és talán már nem is fogok visszaerősödni az élethez többé. Sör? Ezt látná... Ki látná? A szörnyeteg... A szörnyeteg? Nem lát az már senkit, önmagán kívül. Sürgősen tovább kéne mennem innen is. Beér és megöl. Ha

beér... biztosan megöl. És biztosan beér. Nincs ha.

Fiatal cselédlány jön be hozzá, megigazítja feje alatt a párnát.

2. jelenet – Janus és a cselédlány (fél)vízió

JANUS

Szilvia, te vagy az?

CSELÉDLÁNY

Én vagyok... Janus. (Zavartan elfordítja a fejét, látszik rajta, nem neki találták ki azt a szerepet, hogy mindent ráhagyjon a betegre.) Én vagyok... a Szilvia.

JANUS

Már nem haragszom rád, tudod?

CSELÉDLÁNY

Ennek örülök, uram.

JANUS

Pedig gonoszul bántál velem, emlékszel?

CSELÉDLÁNY

Nem emlékszem már...

JANUS

Megvádoltál azzal, te céda, hogy gyereket kalapáltam össze neked.

CSELÉDLÁNY

És nem tetted, uram...?

JANUS

Hogyan tettem volna? És miért éppen én? Akkor kurva voltál, hogy nagyobbát Ferrara előtted nem látott még.

CSELÉDLÁNY

Illetlen beszéd, megbánt vele...

JANUS

Megbántalak? De választékos lettél... ribanc. Írtam hozzád verseket, persze, honnan is tudnád te ezt?

CSELÉDLÁNY

Hozzám? Verseket...

JANUS

Azért ne örülj te azoknak! Egész Ferrara rajtad röhögött. Jó mondat, büszke vagyok rá. *Rajtad* volt egész Ferrara. És röhögött. Érted, nem, azzal a csökött agyaddal is?

CSELÉDLÁNY

Értem.

JANUS

Amikor azzal próbáltál meg pénzért fojtogatni, hogy tőlem dagad a pocakod, ezt írtam válaszképpen... (*Erőlködi, hogy eszébe jusson.*) Várj, hogy is van pontosan... Elhagy az emlékezetem is... Megvan... csak az első sort kell eltalálnom... *Vádolsz, hogy gyereket dugtam, kurva Szilvia, néked. Kissé furcsa, ahogy, Szilvia, fölfogod ezt. Hisz ha töviskes a rét, s megvérszed rajta a lábad, ezt vagy amazt a tövist szidni jogod van-e, mondd?*

CSELÉDLÁNY

Szép beszéd, mondhatom, egy püspöktől.

JANUS

Akkor még nem voltam püspök. Fiatal voltam, és te is az voltál még...

CSELÉDLÁNY

Én most is fiatal vagyok...

JANUS

(*rádöbbenéssel, visszaesik a jelenbe*) Tényleg... Mit keresel itt? Te nem is Szilvia vagy. Te vagy az új cseléd? (*A lány bólint.*) Elég erős vagy, te lány?

CSELÉDLÁNY

(*látja, hogy észnél van*) Igen, uram. Parancsol valamit?

JANUS

Gyere, segíts fölkelnem, az asztalhoz akarok menni, hogy sört igyak.

CSELÉDLÁNY

Odavinném... inkább a sört, oda...

JANUS

Azt mondtam, menni akarok.

CSELÉDLÁNY

Ahogy parancsolni tetszik. (*Az ágyhoz megy, megpróbálja Janust fölemelni. Erős nyögések kíséretében felemelkedik a hozzá képest nagy test, de az első lépés után mindketten elesnek. Janusban az*

esés furcsa módon nem fájdalmat, hanem erotikus vágyakozást gerjeszt.)

JANUS

Milyen finom a bőröd.... Az illatod... Bontsd ki a melledet a ruhából...

CSELÉDLÁNY

De püspök úr... ilyesmit nem szabad... nem illő...

JANUS

Nincs itt semmiféle püspök. Janus kér, a pogány földről érkezett ferrarai diák. Megfizettelek, mire vársz?

A lány tétován engedelmeskedik, feltárja a beteg előtt a melleit.

JANUS

De szép vagy így... Kár, hogy kurva... Ragyogsz, mint egy angyal... Mint Mária...

CSELÉDLÁNY

Miket beszél, pogány? Megveri érte az isten...

JANUS

Törődöm is én vele... A természet kéri a részét belőled, te ferrarai luvnya! *Mért áhítja a fütykös a puncit, a puncit a fütykös? – ennek a jámbor nép így magyarázza okát: akkortájt, amikor Prometheus őszüleinkezt gyúrta agyagból, még egyfele járt a keze. Nem formált testrészt, melytől szétválék a két nem, s mellyel az emberi faj újratelemi magát. Majd azután később, hogy a természet legyen úrrá, más-másféléké tette az embereket. Úgy, hogy emennek öléből egy keveset kiszakított, s tette a másik lény lába közé e csomót. Most ama vájat folyton kergeti ezt a csomócskát, és e csomó folyton visszahívja helyét.* Milyen erővel tölt el most a vágy...!

CSELÉDLÁNY

Miket nem beszél, pirulok beléje! Maguk bölcs és okos emberek olyanok tudnak lenni néha... olyanok... felöltözhetnek?

JANUS

Öltözz és menj! Úgysem lesz már elég kemény hozzád a botom.

CSELÉDLÁNY

Fel kellene kelnie. Megyek, hozok segítséget!

JANUS

Nem kell. Boldogulok egyedül is.

CSELEDLÁNY

Boldogul... Itt fázik meg nekem, aztán majd engem vesznek elő. Szólok az uramnak, küldjön magához férficseledet, aki a székre föl-emeli.

Ingvállát elrendezve a melle fölött, rettentő zavarban kiszalad.

3. jelenet – Janus és a szolga – (fél)vízió

JANUS

Jó itt a kövön. Jólesett a sör. Lehűtötte a tüdőmet. A kő a testemet. Szoktatom magam az örök fagyhoz. Milyen különös, hogy forróságon keresztül vezet odáig az út... Orvosok – pokolfajzatok. Ezek is csak megrövidíteni akarják a szenvedésemet. *(Gúnyosan utánozza őket.)* A betegre nem szabad rányitni az ablakot. Árthat a tüdejének... A friss levegő árt tüdőmnek... Pécssett tavaszodik ilyenkor... Ezek az orvosok nyilván a király kémei. Nagyon félnek a királytól. Én is félek tőle. Néha megriadok előtte, akár a szaros kisgyerek.

Belép a férfiszolga. Erős, negyven körüli férfi. Janust a látására elfogja a szorongás. Folytatja előző monológját, de már a Mátyásnak vélt szolga felé intézi a szavait.

JANUS

Tíz esztendővel vagy fiatalabb nálam. Én évszázadokkal idősebb nálad. Mégis én remegek? Talán, ha lett volna apám, akinek gyerekkoromban megszokom a tekintetét... Az apák nézhetnek ilyen szúrós szemekkel... A királyok pedig nem emberek egy idő után. A királyok csak királyok egy idő után. Az ő emberi idejük az átváltozásban letelt. Ezért ölsz meg most. Elértél. Mire vársz? Hiszen már csak király vagy – bármit megtehetsz velem.

SZOLGA

Megengedi, hogy felsegítsem, uram? A kő hideg, önnek láza van, könnyen leforrázza a hideg a tüdejét.

JANUS

Amúgy, szeretsz engem, tudom. És becsülsz is. Az elmerült emberi rész tisztában lehet benned azzal, te már rég nem leszel király, amikor én még mindig költő leszek. Nagy könyvek-

ből nagy könyvekbe másolják át a verseimet... Hallgatsz?

SZOLGA

Nekem tetszik beszélni?

JANUS

Halhatatlanság... Baromság. Odaadnám az egész maszlagot egy hét egészséges életért. Egy kis ifjúságért. A test ébredéséért álomba merülése helyett. Milyen büszke voltam magamra... A királyok is éreznek ilyet? *Mélyül a hangom, az ujjam mind többet kaparászik lágyékom táján, s mind virulóbb a botom. Lányt látok – tűz önt el, reszket bennem a lélek, s gyakran nedvezi át álmom a gyolcs lepedőt.* Te is éreztél ilyet annak idején?

SZOLGA

Mink nem szoktunk ezekről beszélni, uram...

JANUS

Nem? Hát miről szoktatok beszélni? A koronáról? Baromság. Egy fiatal férfi is lehet király a maga udvartartásában. A szerelemben magasodik föl, az égig, királyom, az égig... *Egybefonódik a két párzó kígyó s oly erősen, mintha csak egy testből nőne a két kicsi fej. Én meg, Leila, úgy vágyom veled összefonódni, hogy ne legyen többé még a fejünk se külön.* Az ám, hol van Leila? Akarom, hogy legyen itt, s bontsa ki elém a mellét a ruhájából.

SZOLGA

Leila? Hát persze, Leila... Leilának most el kellett utaznia, uram. Felsegíthetném az asztalhoz?

JANUS

Hagyjuk. Kurválkodik... Az egész maszlagot odaadnám egy nap egészséges életért. Egy perc ifjúságért. A test ébredéséért álomba merülése helyett... Az anyám érintéséért. Mennyit éltem... Nem többet, mint amennyit megírtam. Aki ír, az nem él. Aki él, az nem ír. Jókor jövök rá ezekre az okos paradoxonokra!

SZOLGA

Keljünk fel, uram, kérem... *(Átnyalabolja Janus testét, fölemeli, majd gyöngéden leereszti a székre. Janus csukott szemmel beszél hozzá tovább.)*

JANUS

Milyen erős vagy... Sose gondoltam volna... Egyik megnyerte, a másik elvesztette – az életet. Uralkodj, bár fölöttem már nem sokkalig fogsz. Engem már egy nagyobb birodalom,

a nyüvek országa vár, hol a trónon a legfőbb féreg vonaglik, a halál. Te is féreg lettél azáltal, hogy megtagadtad azokat, akik támogattak a hatalom megszerzésében, és támogattak volna a hatalom megtartásában... emberféreg...

SZOLGA

Parancsol még valamit, uram?

JANUS

Tölts nekem sört, hadd hűtse le a tüdőm forróságát.

SZOLGA

Hozok frisset, hideget...

JANUS

Menj... de úgy siess, hogy még életben találj, különben fölöslegesen cipeled a korsót...

A szolga kifelé oldalog, közben le sem veszi a szemét a püspökről. Az ajtónál valakinek kifelé magyaráz.

SZOLGA

Nincs az eszénél! Valakinek egyfolytában magyaráz, meg disznóságokat szaval. A teste teljesen tehetetlen és forró. A végét járja, uram...

JANUS

Neked most harc kellett, hódítás, azokat is magad és az ország ellen akarod fordítani, akiktől a támogatást várhatnád. Noha soha nem leszünk rangban egyenlők, a harc most kettőnk között áll. S már kettőnk között áll a véges lét és a semmi végtelenségének süket, komor válaszfala. Bár erről mit tudhatsz te, hatalmas úr? Isten alatt a második az ég boltozatján, bár őseid között soha nem voltak felkent királyok!

Kintről a szolga hangja hallatszik, ahogy közeledik a sörrel. A terembe azonban már Mátyás lép be, a király.

4. jelenet – Janus és Mátyás – vízió

MÁTYÁS

Hozom a söröd, jó kancellárom!

JANUS

Ne kiabálj, itt senki sem hall meg téged, jó Mátyás király!

MÁTYÁS

Hallom, nyafogsz, mert attól félsz, megszorogatom a lottyadt tőkeidet! Nyafogsz, mint egy nő, remeg a hájad a reverendád alatt. Az élet ilyen, Csezmiczei János. Ha nem te nyafognál

most itt, az azt jelentené, én már a földben rohadok, és Kázmérkával felezné kövér segged a trónomat. Komolyan azt hittétek, hogy át tudtok verni? Vitéz János a lengyeleket és a cseheket, te a délieket, elsősorban az olaszokat és a pápát uszítod ellenem... ez volt a tervetek, persze, ezt tagadod! És eltakarítottatok volna az utatokból, ha nem vagyok észen. Csakhogy, észen voltam, ha alá is becsültétek ezt az észet mindketten. Európa legerősebb királyával ujjat húzni! Hm, hiba. Ez esztelenség! Nem érzed, micsoda esztelenség volt?

JANUS

Mindegy, mit érzek. Erős vagy, reneszánsz király! Túl erős. S mert király vagy, már nem lehetsz reneszánsz ember. Ezen a barbár földön nem is volt rá sok esélyed, hogy az legyél. Vagy inkább, hogy az maradj. Most már minden köteléket föl mersz bontani, ugye? Örülhetsz. Mindet, amelyik emberi. Istennel talán még nem mertél ujjat húzni. Ám csak idő kérdése, hogy a királyok és császárok után a legnagyobb királlyal szállj szembe – és veszíts ellene. De előtte már nem számíthatsz a közbenjárásomra. A pápákkal tárgyaltam, helyetted, a nevedben. A szent- atya félúton lenne földi porunk és az isteni fényesség között. De nem ez a pápa, akit II. Pálnak hívnak.

MÁTYÁS

Sosem érdekelt, mit művelsz költőként, de igenis mindig fontosnak tartottam, diplomataként ne engedj meg magadnak *művészi* szabadságot.

JANUS

Szabadságot! *Művészi* szabadságot! Megtérve a pápalátogatásról kegyvesztett lettem.

MÁTYÁS

Jól emlékszel. Mégis, mit képzelél? Megdicsérlek azért, amit műveltél? Muszáj volt gúnyverset írnod II. Pál pápa ellen, akinél éppen követségben jártál...?

JANUS

Szerényke epigramma volt, mindössze. Két sor, erre még betegem is emlékszem. *Róma, ne fürkészgesd, hogy a pápa heréje hogy is van! Itt ez a lány – kiköpött apja – mutatja nemét.*

MÁTYÁS

Bizonyára nagybeteg lehetsz, ha így megromlott az emlékezeted. Írtál te másik epigrammát is. Látod, mennyire tisztellem a költészetet, nem átalítottam megtanulni. Akarod

hallani? Vagy emlékszel már? Na, mondjam? A királyod kérdez, püspök! Hallgatsz. Akkor döntök én. Mondom. Csukd csak be a szemed, ahogy az álszent csuhások szokták, de a füledet tartsd nyitva! A te versedet idézi, *neked*, a magyarok királya! *Egykor trónusodat, Szent Péter, nő bitorolta, s éppúgy tisztelték, mint az elődeit is. Tán sohasem derül is fény erre a furcsa titokra, hogyha babát nem szül, s leplezi ő le magát. Ettől fogva sokáig – félve, hogy újra becsapják –, Róma alánézett a reverenda alá. Nem kaphatta meg addig senki a mennyei kulcsot, míg bizonyos nem lett, hogy here birtokosa. Mért hagyták el e régi szokást? Nyilván csak azért, mert mostanság a jelölt már azelőtt bizonyít.*

JANUS

Hiszen ez szellemes... nagy vers...

MÁTYÁS

Ezt Lando érsek, pápai követ, akivel úgy utáljátok egymást, mint egyik háromnapos szar a másik háromnapos szart, egészen másként közvetítette a pápa felé – nem hiszem, hogy a szellemességed vagy a tehetséged nagysága ragadta volna el.

JANUS

Én utáltam Lando pápai követet, te pedig féltél Lando pápai követőtől, akin keresztül pedig a pápától remegtél.

MÁTYÁS

Jegyezd meg, magadért, magamért mindig megvédtelek, és a tanácsaidat is követtem. De magam ellen – mert az az ország érdeke ellen való lenne, nem vagyok hajlandó megengedni semmiféle kihágást – még az ország egyik legjelentősebb zászlósurától sem.

JANUS

Az erdélyi összeesküvés nehéz napjában még melletted álltam...

MÁTYÁS

Úgy emlékszem, busásan megfizettelek érte, nagybátyáddal egyetemben...

JANUS

Csak azért, hogy visszavehesd a kiutalt javak nagy részét tőlünk magad és kincstárad számára, és kifelé úgy mutass föl bennünket cserbenhagyott szövetségeseinknek, mint két, vagyont harácsoló, vagyonért mindenre kész áruló nagyurat.

MÁTYÁS

A háborúhoz pénz kell. A belső viszályok megoldásához is. Pénz, hogy leverjem az olyan izgága híveket, mint ti ketten vagytok. A

veletek nyüzsgőket szóra sem érdemesítem. De hogy is beszéljek a háborúról olyannak, aki gyáva ahhoz, hogy a háborúban elől legyen?

JANUS

Meddig kell ezt még hallgatnom? Mára kiderült, sosem lehettem az, ami lenni akartam, erős ember. Gyöngé szervezettel vert meg az úr, de neki legyen mondván, próbálkoztam. Amikor Pogyebrád ellen mentél, ott voltam az első vonalban. Embert persze nem öltem, mert gyenge vagyok hozzá, ráadásul pap, akinek nem lehet tiszte az élet elvétele. De ott voltam a hadban melletted, ha kellett, sípoló tüdővel, rozszant térddel, remegő karokkal.

MÁTYÁS

Az egyik pillanatban bátorítottál, a másikban lefogni igyekezted a kezemet. Egyik tárgyaláson a szószólóm voltál, a másikon támadtál, és sarokba szorítani igyekeztél a rongy kis nemeseket aduként játszva ki ellenem.

JANUS

A magam számára sem vagyok már kiszámítható. Ilyen az ember, ha éppen Csezmiczei Jánosnak, vagy Janus Pannóniusnak, vagy épp III. János, pécsi püspöknek hívják. Egyik pillanatban falvakat tudna felperzselni az indulatom, a másikban sajkák ezreit ringatná el, mint a nagy, lusta és nyugodt vizek.

Kint villám hasít keresztül a tavaszi égen, melyet hatalmas égdörgés kísér. Janus eszmél az asztalnál, a Mátyás-vízió szertefoszlik. A villámlástól megriad, egyensúlyát veszti, és a földre csúszik. Új cselédlány lép be, ételt hoz. Amikor meglátja a földön fekvő püspököt, felsikolt.

4. jelenet – Janus és a második cselédlány – (fél)vízió

CSELÉDLÁNY 2

Rosszul tetszik lenni? Tessen fölkelni onnan... (*Janus nem reagál. A lány tanácstalanul álldogál fölötte.*) Ott tetszik akarni enni? Mert kell ám enni, azt mondták az orvosok. Sose tetszik így megerősödni. Tessen már enni... És velem majd ne tessen olyasmiket csinálni... meg mondani...

JANUS

Mit akarsz? Hol vagy?

CSELÉDLÁNY 2

Az ételt hoztam. Itt állok maga fölött.

JANUS

Hol van Szilvia?

CSELÉDLÁNY 2

Nem tudom, ki a Szilvia. Letehetem az ételt? Hova tegyem? Az asztalra, vagy a földre? Ott tetszik odalent enni?

JANUS

Dobd ki az ablakon! Te ki vagy?

CSELÉDLÁNY 2

A cselédlány vagyok, püspök úr.

JANUS

Hogy hívnak?

CSELÉDLÁNY 2

Piroska.

JANUS *(megéled)*

Piroska... Piroska, hát eljöttél?

CSELÉDLÁNY 2

Eljöttem, mert küldték az urak az ebédet. Azt üzenik, ha jobban lesz, meglátogatnák.

JANUS

Piroska... milyen régen nem láttalak...

CSELÉDLÁNY 2

Éngem még soha nem tetszett látni ezelőtt, kérem, én csak most kerültem ide, bele a várba.

JANUS

Megismerem a hangodat, Piroska! Nem is töröd a magyart! Derék.

CSELÉDLÁNY 2

Kicsit parasztosan beszélek, kérem, de törni... azt azért nem, püspök úr.

JANUS

Emlékszel, Piroska? Emlékszel?

CSELÉDLÁNY 2

Mire kéne emlékeznem?

JANUS

Mire, hát mire? Tényleg nem emlékszel? A sánta urad él-e még?

CSELÉDLÁNY 2

A sánta uram? Nem volt nekem se sánta uram, se vak szeretőm...

JANUS

Emlékszel, mit mondtam sánta uradra, Piroskám? Azt ugye, hogy, ki biceg, jól biceg ágyban is az.

CSELÉDLÁNY 2

Már megint kezdi... Hálni jár belé a lélek, de már megint kezdi a malackodást...

JANUS

Most ismerem meg a hangodat... *(Zihál az erőlködéstől, hogy deklamálni tudjon, és hogy fölemelje a nő felé a fejét.) Jaj nekem! Oly későn leltünk egymásra, minek kell ily hamar elválnunk, s nem lehetek veled én? Haj! pedig, életem, én, addig vágnálalak ölelni, míg a futó repkény fönt van a tölgy derekán; s akkor szűnnélek csak meg csókolni, ha már a kagyló kagylóját önmaga hagyja oda. Vénusz láncai bár úgy kötnék a szeretőket, mint ahogy a nőtény- s kankutya összeragad.*

CSELÉDLÁNY 2

Tessen ezt most rögtön abbahagyni. Láttok én elég kutyát összeragadva mostanában az út mellett. Tavasz van... hát ragadnak. Elfordítom a fejemet, és kész. De azért már ne tessen engem, meg főleg magát, a püspök úrnak bagzó kutyákhoz hasonlítani...

JANUS

Szabadítsd ki testedet a ruháidból, Ágnes, könyörögve kérlek!

CSELÉDLÁNY 2

Most meg már Ágnes. Meg hogy vetkőzöm le. Mit akar látni, amikor ide se néz?

JANUS

Nem látni akarlak. A bőrod nap-ragyogását akarom beteg arcomon érezni. A napom légy, mely életerejét árasztja rám. Még élni akarok – belőled, az ifúságodból. Érezni a körteillatot... Ma is emlékszem a körteillatodra.

CSELÉDLÁNY 2

Mosdani mosdok rendesen, az igaz, de hogy körteillatú lennék... Lázasnak tetszik lenni... *(Ügyetlen ujjakkal fejti magát a ruháiból.)* Körteillat. Miket tud mondani a püspök úr... Na, érzi-e már azt a körteillatot? Meg a nap ragyogását?

JANUS

Érzem... Lúcia, gyakni akarsz. Jó, benne vagyok, de csak akkor, hogyha a hátulsód nem muzsikál ezalatt. Megfogadod? Nem elég! Adj, kérlek, zálogot is rá! Nos, mi az? Így se kíván állni – kötélnek öcsim...

CSELÉDLÁNY 2

Pfuj. Hogy lehet így beszélni. Ha nem kellek, én akár el is mehetek. Az én hátsóm nem muzsikál, kérem, és gyakni sem akarok a püspök úrral, aki fel sem tud kelni a földről, nem még gyakni velem, és a püspök úr kért, hogy bontsam meg az ingemet, sőt, parancsolt rám, és én megbontottam, erre mindenféle fingógépnek nevez

el, én megyek is már innen, és kérem, hogy tegyenek mást a püspök úr mellé gondját viselni, nem bírom én a kankutyákat meg ezeket a mindenféle dolgait idegekkel... Az fonnyadt öcsijével meg ne tesszen itt gúnyolódni engem!

A cseléd lány, mellén összefogva a ruháját, kirohan. Janus a székhöz kapaszkodik, hogy felálljon. Kintről heves szóváltás hallatszik a cseléd lány és a szolga között.

CSELÉDLÁNY 2

Azokat mondja, hogy össze akar ragadni velem, mint a kankutya a szukával. Meg mindenféle néven nevez, és illetlenséget beszél, amiket én soha nem szoktam csinálni. Ne röhögjél már, az istenfáját a pofádnak!

SZOLGA

Téged is megcsöcsörészett, Piroskám?

CSELÉDLÁNY 2

Fenét csöszörészett meg. A kezét se tudja az már fölemelni. A farszagomat emlegette, meg valami körteillatról köhécselt. Fekszik a földön, szerintem ott fog majd enni is, ha valaki megeteti. Mert én ugyan nem!

SZOLGA

A földön fekszik? Miért nem ezzel kezdted, buta liba! Még jobban tönkreteszi a hideg a tüdejét! Megyek, visszaviszem az ágyába. Aztán majd megeteted.

CSELÉDLÁNY 2

Mondtam, hogy én ugyan nem! Kérjél meg mást, én be nem teszem a lábamat többé abba a szobába, amíg ott van. Nekem ne mondjon olyanokat, hogy össze akar ragadni velem... Egy püspök... hogy szabadítsam ki magam... még ha a végét járja is...

SZOLGA

Buta liba! Tűnés a pokolba.

CSELÉDLÁNY 2

Pokróc! Menjen és csókolgassa a lábát annak a másíknak, haldokló pokrócnak!

A szolga futva érkezik. Fölragadja a földön fekvő magatehetetlen testet, és az ágyra fekteti. Felpolcozza a fejét a párnákkal. A nagybeteg szeme csukva. A szolga a mellére hajol, hallgatja, lélegzik-e. Megnyugszik. Az asztalon lévő ételből elemel egy combot, és jóízű falatozással kímegy. Az ágy szélén már ott ül Guarino, Janus ferrarai mestere.

5. jelenet – Janus és Guarino – vízió

JANUS

Guarino, édes mesterem, hiszen te már nem élsz...

GUARINO

Akkor sem él az ember, ha a föld fölött van, csak az élete álmát látja.

JANUS

Mindent neked köszönhetek...

GUARINO

A legjobb tanítványaim egyike voltál. Aki azért, valljuk be – hajlamos volt a kicsapongásra is... Nők, bordélyok...

JANUS

Amíg az ember fiatal, hajlamos az életet feltétel nélkül habzsolni.

GUARINO

Tudtad, hogy rólad az terjed, csak írtad, de nem élted meg azt, ami az epigrammáidba került?

JANUS

Már soha nem fogom eldönteni én sem, mi volt az igazabb, amit éltem, vagy amit olvastam. És egyáltalán, azt sem tudom, megéltem-e, amit megírtam, vagy csak megírtam, amit olvastam vagy hallottam másoktól. Ha gyerekem született volna, ahogy nem született, hiszen nem is születhetett, bizonyára megkérdezi egyszer, apa, neked tényleg volt a te-neműekkel, hogy mondtam, férfiakkal is dolgoz, még akkor, fiatalon? Hiszen verseidben túlságosan is életszagúan írsz erről. Mit mondanék? Vagy, mit mondok most, magamnak? Vagy neked, tanítóm és mesterem, jó ferrarai Guarino, mit mondanék? Hogy nem emlékszem? Mert – tényleg nem emlékszem. A mindenre emlékszem, de a részletekre nem. Forrongott Ferrara, és én gyáva és gyámoltalan kis idegen voltam ott, barbár földről érkezett János, aki aztán a nevét is elveszíti, mert azt képzeleti, ettől magukhoz emelik majd a múzsák. Megtettem-e, meg mertem-e tenni azt a dolgot, mely ma, rágondolva is, elundorít? Vagy előkészültem, mint némely bűnös egyházi személy, cölibátusom titkos megkönnyítésére? Vagy csak hencegett vele valaki, jobb helyen született tanuló társam, hogy megtette, és nekem el kellett hitetnem velük, ebben sem voltam náluk alábbvaló? Mindegy. A természet nem bosszulja meg törvényei megsértőit, csak magára hagyja őket.

Lám, senki sincs itt. Mintha üres lenne az egész vár. Vagy már teljesen elfeledkeztek rólam? Vagy a két orvos megsúgta nekik, én már nem is élek, csak köhögöm fölöslegesen a vért és a tudómet kifelé?

GUARINO

Még engem is kigúnyoltál egyszer, csirkefogó! Nem emlékszel?

JANUS

A kuplerájba a társak vittek, én nem is tudtam arról, hova megyünk.

GUARINO

Nem arra gondolok.

JANUS

Én elmondtam neked később mindent – talán ez volt életem egyetlen árulkodása.

GUARINO

Nem arra gondolok.

JANUS

Ja, már emlékszem. A cselédlány...

GUARINO

Minden a cselédlányok miatt van, Pannóniai János. Bár, te papként, nem tudhatod ezt...

JANUS

Nem akartalak bántani vele... Emlékszem... Tisztán emlékszem most is minden sorára... *Mondd, Guarinóm, te legelnézőbb apa minden apák közt, csúf bűnökbe miért engeded a fiaid? Vagy tán azt se tudod, mit tett nemrég is az egyik? Hát csak apóssá tett, s szolgáléány a menyed. Fattyú-gyerőcnek lettél eszerint a nagyapja; ismeri fél város, csak te nem ezt az ügyet. Kértem, mondd, Guarinóm, te a legszelidebb apa mind közt, csúf bűnökbe miért engeded a fiaid? Hisz, ha szabad prédák számukra a női cselédek, könnyen azok lesznek másnak a lányaid is.* Mi van a lányaiddal, mester? És az akkori fiaiddal?

GUARINO

Nem tudom. A másvilágra nem érkeznek mindennap hírek. Lányaim férjhez mentek, és megöregedtek azóta, férfiszándékok már nem veszélyeztetik őket. Szétszédtek a fiaim is. Két büszkeségem volt mind között. Galeotto Marzio és Janus Pannonius. Lehet, azért jöttem vissza, hogy ezt elmondjam neked?

JANUS

Búcsúzol?

GUARINO

Nem. Csak elmegyek. Hamarosan úgyis találkozunk... *(Eltűnik a nyugtalanul meglobbanó függönyök között.)*

JANUS

Maradj még! Elment... Itt hagyod a fiadat te is? Nem elég, hogy apám elhagyott nem sokkal születésem után, most elmész te is tőlem, nem sokkal halálom előtt, örökre? És a bűnödöt ki hallgatja meg helyetted? Mert te oltottad az önpusztítás metelyét belénk! Ezt egyszer el akartam mondani neked, ferrarai Guarino. Most sem sikerült. Vagy nem te mondtad, nem elég, ha az iskolában éltanulók vagyunk, nem elég, ha a hazánkban mi vagyunk a legjobbak, Magyarországon én az egyetlen, nekünk Európa, a világ kell – és most itt rohad el a tudóm egy hideg és lelketlen vár kövei között...

A szoba túlsó sarkára mered. Mintha látna valakit, mintha fölismerni vélne a falra eső árnyak közül kiváló Vitéz Jánost.

6. jelenet – Janus Pannonius – (fél)vízió

JANUS

Nagybátyám, ne bujkálj tovább. A király megkegyelmezett neked, hallottam. Már csak én vagyok menekülésben, de engem többé nem ér utol. Mélyen a szemedbe akarok nézni utoljára, hogy megvalljam, összes szándékodat kiismertem. Tudom már, hogy a jóságodon felül tehetségtelenséged vezérelt, amikor Itáliába küldtél, odalöktél barbár prédaként a szerencsés népek fiai közé. Te költőnek soha nem voltál költő, államférfinak inkább beváltál, vagy talán csak annak. Tehetséged kimerült kancelláriai iratok megfogalmazásában. Amit szerettél volna megteremteni művészként, de nem tudtál, mert a Teremtő nem ruházott fel elég erővel és tehetséggel hozzá, mind rám bízta. És én megtettem helyetted. Amikor köszönöm, és mélyen meghajtom magam előtted, Vitéz János, tisztelt rokon, meg is jegyzem, súlyos, túlságosan nagy terheket tettél gyöngé vállaimra, vitéznek nem mondható fizikumomra – és erősnek nem hívható lelkemre. Egy barbár föld... A kibaszott barbár világ... Itt hidegebb van, mint a sírban... *(Ordít, ahogy a torkán kifér; az ordítás vérfelbuzgással végződik.)*

A kiabálásra bejön a szolga. Az ágyhoz fut, lefogja a hadonászó beteget. Janus megnyugszik. Hálás tekintettel nézi a szolgát, majd megragadja a kezét... Csak sokára vesszük észre, hogy a hálás tekintet valójában ismét üres a külvilág felé. Belül azonban újra hevíti a láz és a vízió forrósága.

7. jelenet – Janus és a szolga – (fél)vízió

JANUS

Martialis, megismerlek, Martialis. Most elárulhatod nekem, mi volt a te életed, és mennyi belőle az enyém? Tizennégy évszázad salakja borította eddig az utat egymáshoz. Most beszélhetnél hozzám, ha már itt vagy... Hallgatsz. Valljak én, a tanítvány? Vallom, leválaszthatatlan lettél rólam, és én vérző körmökkel kapaszkodom beléd. Átvettem a sablonjaidat, átloptam barbár földre az iróniádat és szókimondásodat, utánoztalak, és talán meg is haladtalak, vagy csak lélekben jutottam náladnál tovább. Hova tovább, kérdezheti most az időben porrá tisztult száz, hispániai száműzött. Ahová egy tizenhat éves kamasz eljuthat. A képzelet és képzelt valóság forró havára. Egy másik száműzetésbe. Igen, a sablonjaidat is. Téged elfogadtak, így elfogadták azt is, aki olyan tudott lenni, mint te. Engem, a vademberek származékát. A Kaméleont. Hát persze. A kígyót, aki régi bőrét levedli az új kedvéért. Hát persze. Pannóniai János. Vagy inkább Janus? A kétarcú isten pannóniai mása? Elfutó visszfény a történelem sötétülő víztükrén. Ha láthatnálak, majd ott, túl... De nem látlak. Pogány voltál... A legszentebb pogány. Nekem. Pál helyett fölnevelő apám, aki tanított, de elfelejtett fékezni, nevelni. Királynak képzeltem magam – most látom, hogy koldus vagyok mellette... *(Mátyás felé mutat, aki ekkorra már az asztalnál ül.)*

8. jelenet – Janus és Mátyás – vízió

JANUS

Miért kísértesz ilyen szent pillanatokban is, Mátyás? Miért?

MÁTYÁS

Látni akarom, hogy szenvedsz, hogy félsz és szűkölsz, te ostort bámuló kutya! Miért

nem fértél a bőrödbe? Miért nem fértél a bőrödbe soha?

JANUS

Miért nem fértem a bőrömbbe soha? Ki kérdez, és ki válaszol? Most, hogy alighanem a végső pont körül kaparásznak kiszáradt ujjaim, ezzel is szembe kell néznem. Név. Hideg és nedv-elszívó szó. Mit jelent a név? Csakis földi halhatatlanságot. Az ember meghal. Én, Janus Pannonius, pécsi püspök és költő, hamarosan meghalok. Az ember teste a földbe kerül. Az én testem a földbe kerül. Lelke, ha derék, az égbe jut. Lelkem, ha derék volt, az égbe jut. De a nevem, aki a világ számára voltam, akivé magamat tettem, fennmarad a földön. Kétszer meghalni megalázó és dicstelen. A halál elviselhető. A nevem kihalása földi létem után, elviselhetetlen kinnal járna. Nincs második halál, nem ezért küszködtem végig egy életet. A név a föld minden országhatárán túlterjed, közönsége a föld minden népe, vagy a senkise. Birodalma fölé a csillagokig, tartama az idők végezte. A név, ha győzedelmeskedik a halálom fölött, a megmardásomat jelentheti. A test meghalt, de győzött az idő és tér fölött az egyén, az egyéniség.

MÁTYÁS

Miben korlátoztalak? Mint költőt, semmiben. Támogattalak, kódexeket vásároltattam veled, könyvtárnyi könyvet adományoztam neked. Hírnevedet gyarapítottam, nagy vagyonhoz juttattalak, diplomataként is megismerhetett a művelt Nyugat. Nézz magadra, szerencsétlen, lásd meg, ki voltál egykor, és ki vagy most! Szánalmas roncs egy rongy vár durva priccsén...

JANUS

Szánalmas vagyok, ahogy itt birkózom a halállal. Mi értelme volt a világgal való birkózásnak? Az örökös küzdelemnek? A versenynek, hogy soha ne maradjak alul, holott, néha a létemet fenyegették ezek a huzakodások? Ki volt az ellenfél? Ki az ellenfél a halálon kívül? Legyőztem a görög és római költőket, legalábbis nem szóltak vissza, amikor a mellükre térdeltem, hogy szálljak le róluk. Megénekeltem őket, ezzel el is temettem a múlt humuszába valamennyit. Kortársaimmal csak addig versenyeztem, amíg fiatal voltam, és meg nem tanultam a versírás valamennyi titkát és szabályát. Kortársaim között, lett legyen az Itália, vagy Pannónia, a legelső költő vagyok. Küzdelmem az istenekkel is lezajlott, ha nem is vagyok emberfeletti lény, de

költő vagyok, így egyenlő velük. Csak veled, a királlyal nem bírtam el. Mert te a földi hatalmat tartod kezvedben, és nekem a földi hatalomhoz nincs affinitásom. Egész életemben győzni akartam, de sohasem meghalni. A szellem harcterein bárkit térdre kényszerítetek. A földi harctereket nem szívelem. A test küzdelmének kísérője az erőszak. Ékesszólásom megmaradt, de szálnalmas húszsákomból mindinkább szökik az erő. Már itáliai eszmélésem idején gyűlöltem a háborút. Eszmélésem a háború gyűlöletével esik egybe. Mátyás, barbár maradtál, hiába vásároltattad velem az aranyozott kódexeket, hiába gyűjtöttem össze drága könyvtáradat, melyet soha meg nem látogatsz olvasás, elmélkedés céljából. Az augusztusi aranszázad Rómájába vágyom vissza. Te nem vagy Augustus. Neked már folyton hadakoznod kell, vér és nyomor kíséri az utadat. Még több korona kell, és mind több vér tapad ezekhez. A múzsák elhallgatnak, ha megszólalnak a fegyverek. Az is lehet, hogy mindösszesen gyáva vagyok, azért képzem magam a hétköznapiak fölé. De hát, ki tud még olyan hendecasyllabusokat írni, mint Janus? Te, Mátyás? Vagy te, nagybátyám, Vitéz János? Egyikőtök sem. Soha.

MÁTYÁS

Megszakad a szívem érted, költő, nagyúr, püspök, érsek, ki tudja még, mennyi stallum és javadalom birtokosa – általam. Pannóniai János. Mi közöd neked még Pannóniához? Hol a te igazi hazád, menekülő, aki éppen Itáliába tart, hogy a török mellé a nyakamra hozza a déli kutyákat.

JANUS

Kérdezted, hol van a hazám. Nekem két hazám van. Az olasz világ, az orbis Italicus, melyet egykoron városnak neveztek. Ez a haza túlterjed az olasz világon, szétterjed egész Európában, határait a humanizmus eszméinek terjedése húzza meg. Másik hazám egy szomorú provincia, Pannónia. Itt születtem, s lám, milyen különös, jó Martialisomnak is volt egy szűkebb hazája, melyet vates Hispaniesnek nevezett. Ez a hazám *csak* a szülőföldem, csak anyám és testvéreim lakhelye. Lelkemben hideg és lélektelen provincia. Gondoltam régen, ostoba módra, hogy a Múzsákat a Duna mellé átcslalogatom. De hiába! A haza tépett fogalom bennem. Attila hun király és László szent királyunk emléke beleégette a tudatomba. Ha hazámra támadnak kőbor népek, fájdalmat okoz nekem. De máskor csak

szkepszis és undor önt el, ha Pannóniára gondolkodok, melyet hazámnak kell neveznem, és amely csak fájdalmat okozott nekem, mióta élek. Itália a maga káoszával – az élet. Pannónia a maga örök telével és üres csendjével – a meddő halál. Ha Róma romjai között járok, teliszalad könnyel a szemem. Ha a magyar vidék komor kővárai között vergődik kocsim a mély sárban, hányinger környékezik. Tudod-e már, legalább te, hogy hol van az én igazi hazám?

MÁTYÁS

Miért nem maradtál szeretett Itáliádban, ha annyira jól érezted magadat ott?

JANUS

Tizenegy év Itália! Paloták, szobrok, nők, kuplerájok, szerelmek, versek, társak, mesterek, a múlt köveken átütő illat, századokon átzengető hangja... Haza kellett jönnöm, hogy püspök legyek, majd kancellár, mint a nagybátyám, aki nem csak Jánosnak maradt meg, de Vitéznek is. Hogy legyen egy nálam tíz évvel fiatalabb királynak társalkodó... nője. Hiszen én nem forogtam a kardot, virtusból nincs még elégséges osztályzat se, akár az asszonyok, fecsegek és verseket írok, melyeket nem olvasnak, és nem értékelnek semmire a magyar nagyurak, élükön a királlyal. Ő, persze szeretsz engem, király, ezt mondod. A magad módján – amíg használni tudsz, és amíg tanácsaim nyomán felvilágosult uralkodónak tudod eladni magad mások előtt. Szellemem közben kifacsarod, mint a citromot. Diplomáciai leveleket gyártatsz velem, melyeknek a valósághoz éppen semmi közük sincsen. Az igazságot nem mondjuk ki, a hazugságokat nem írjuk le, igazság és politikai aljasság keskeny kanyargóin egyensúlyoznak vézna lábaim. El lehet velem dicsekedni, hogy a tulajdonod vagyok, és el lehet engem hallgattatni, ha nem akarod, hogy létezzem a világ felé. Udvari poétának csapnivaló vagyok, aki, ha nagyon erőltetik, ha kell, nyögve-nyelve megírja még a harci győzelmeket is ünneplések hitvány idejére.

MÁTYÁS

Mit nem kapsz meg ebben az országban? Mi az, ami miatt folyton távolodsz?

JANUS

Nem bírom én ezt a magyar éghajlatot. Sorvaszt a láz itt, megrohannak a testi szenvedések. A király tartózkodóan érdeklődik munkáim iránt, de tevékeny ember lévén, nincs türelme a meditáláshoz, a filozófiai gondok végigragadásá-

hoz. Neki elő kell rágni a szellemi ételeket, akár a csecsemőknek, hogy meg tudja emésztetni. Nagybátyám is beleragadt az államügyek sarába. Ki érthetne meg? Talán Ovidius, ha átlépne századokat, a Tomiba száműzött sorstárs. Én is száműzött vagyok. Őt a hatalom száműzte, engem a sötétség, ami körülvesz. Mindegy, hogy Mátyás, vagy Augustus, a nyilak sebet okoznak, a nyilaknak nincs nemzetiségük, a sebből vér folyik, a gyilkolást pedig gyűlölnie kell az embernek. Ahogy nő kint a fény körülöttem, úgy homályosodik el bent a lelkem. Kancellária, pécsi magány. Talán anyám, a jó Borbála Pécsett. Talán a férfiban megmaradt gyerekkel hozzábújni az asszonyhoz kicsit, akit ifjúságomban jóformán meg se ismerhettem... Nézni, ahogy nő a fű, megindul a vetés, virágba borulnak a mandulafák. Testem cserben hagy, fájdalmaim méltatlan panaszkodásra sarkallnak. Az ablakokat bezárják, hogy ne ártson a levegő a tüdőmnek. Barmok az orvosok is. Verejtékben ázik a takaróm, egész testemben reszketek, és nem merek elaludni, mert lázálmodok törnek rám, és eltöltenek rettegéssel. Az álom a halál kistestvére. A lélek próbája a semmi előtt. Vajon a lélek valóban túlél minket, kiszabadulva a test megalázó fogságából? Mindegy is már – csak szenvedéseimnek legyen valahogy vége.

MÁTYÁS

Időjárás dolgában talán mégsem a királyt kellene felelőssé tenned! S abban sem, hogy semmivel sem vagy soha elégedett, semmi sem vidít fel, mindenre egy itáliai lefitymáló fintorával tudsz csak nézni. Miért az én kancellárom vagy akkor, miért nem álltál a velencei dózsé, vagy épp a pápa szolgálatába?

JANUS

Igen, kancellár vagyok, aki bókolvá hódol a király előtt, és dicsőíti őt. De megbocsássa fenséged, én a háborúban a békéért könyörgök, s nem a győzelemért. A háborúban nem a virtust, vagy a diadalt látom, hanem a pusztulást. A pénzt megvetem, hiába tartanak sokan harácsoló nagyúrnak, békétlenségre a javaimat soha nem használnám. Gyűlölöm a vasat, mert fegyvereket kovácsolnak belőle, a fegyverek pedig életeket oltanak el. Gyűlölöm a lovakat, mert harcosokat hordoznak, és a harcosok a halált hordozzák a csatatereken. Azt tudtad mondani, nem vagyok jó hazafi? Csak mert te világbirodalmat akarsz, én pedig veled szemben is Pannónia békéjét hirdetem?

Hazámat félttem, amikor te erővel terjeszkedni készülsz. Érte teszed, állítod. Miért nem elégedsz meg azzal, hogy kiűzöd végre a törököt? Emlékszel, elmeséltem, megírtam neked, hogy egyszer, fényes nappal, üstököst láttam az égen. Megláthattam volna benne a pusztulás démonát is, a világvéget, de én a jelben kifáradt Pannóniánk újjászületését akartam látni. Bő termést, emberi boldogságot a barbár tájon, s főként a török végleges kiűzését, mert az nem csak Pannónia, de Európa békéjét is jelentené. Vállalom, csak a hazát védő háborút tartom jogosnak, ha megszeretni még azt sem vagyok képes. Mert harcban elpusztul a paraszt termése, legázolják a búzáját a harci ménnek, a tőkén elfolynak a boldogabb estéket felvidító boraink. *Atyánk, kíméljed már fáradt Pannóniát! Ha ellenben mi, hunok, egyedül bűnhődünk mindenki vétkeiért. Emberi Nem, eszközözd ki az engesztelést.*

MÁTYÁS

Meghallgattalak. S nem haragszom. Király vagyok, föladatam a birodalom fölépítése. Régi támaszaim elégtelenek, új nemzeteket kell hatalmam alá hajtani. Kire támaszkodhatom ebben? Magamra, meg a háborúimra, melyeket megnyerek. Az idő szólított el mellőletek, kancellár, mellőled és nagybátyád, az izgága Vitéz János mellől. Egy darabig hármásban irányítottuk az ország sorsát. Triumvirátus, hogy kedves római elődeid kedvenc kormányzási formáját idézzem eléd. De visszaéltetek a bizalmammal. Te, Csezmiczei János, diplomáciai leveleim megfogalmazója, aki mélyen beleláthatott a kormányzás rejtelmibe. A diplomácia nem ismeri a becsületet, csak a tértnyerést és az időnyerést. Mit kérsz rajtam számon? A hatalom sem ismer érvként vagy bizonyítékként mást, csak a győzelmeket. Én vagyok hármunk közül a legfiatalabb. Mindketten műveltebbek és okosabbak vagytok nálam. De a hatalom nem műveltség és okosság kérdése, sokkal inkább az erős kézé. És az én kezem erős. Erős most is, amikor szétmorzsolak benneteket. Fellázdattok, mert megnyirbáltam a jogaitokat, a tisztségetekhez kijáró hasznokból az államkincstárnak javakat vettem el. Megsértőtök. Sértődni csak annak van joga a politikában, akinek van hozzá hatalma, pénze és katonája. Szétszaladtatok, mint a nyulak az agár hangjára. Már csak te futsz, egyedül, Janus Pannonius, ahogy költőként elneveződtél. De te sem előlem menekülsz már... rohansz, hogy minél

előbb a halál karjaiban rejtse el lázadó magadat – összeomlott világod előtt.

JANUS

Kijátszottad szövetségeseidet, a nemeseiket...

MÁTYÁS

Nemesek... szövetségeseik... kijátszás... mesebeszéd, püspök! Kázmér kellett nektek, a cseh fattyú a helyemre. Megértem. Ostoba kisgyermek, aki gyám nélkül még a latrinára sem mehet ki egyedül. Ki lett volna a gyámja? Vitéz János? Aligha törődik ő már ilyes csacska megbízatásokkal. Hallgatsz? Te lettél volna, Janus püspök, költő és pártütő, a királyi gyermek gyámja. Ezzel értél volna fel a megálmódott csúcsra. Király a költészetben, király a hatalomban. Nézd el nekem, hogy valamit magamnak is meg akartam hagyni. Nem vagyok költő, nem vagyok reneszánsz ember – legalább király hadd maradjak. Győztem! Nem fegyverrel vertelek szét benneteket, hanem az eszemmel. Nem, nem vagyok nálatok okosabb. De ami a fejemben van, azt célirányosan tudom forgatni. A nagybátyádat lefogattam, de nem bántottam. Jókat boroztunk, akárcsak a többi lázadóval. Nem veszem el az életet tőle, nem bántom a vagyonát. De a várát nem hagyhatja el mostantól a haláláig. A többi lázongó is kussol már, cserében az életéért. De veled mi lesz? Elfoghattalak volna, amikor Nyítrára húzódtál fel. Elfoghattalak volna, amikor ellenem erősítetted Pécs városát. Elfoghatnálak most, itt Medvegrádban, ahol a Thúz fivérek rejtegetnek. Nem bántalak, de nem azért, mert úgyis a halálon vagy. Belőled *se* csinállok mártírt, volt cancellárom, egykori testi-lelki társam. A hajszaúrad sem fog meggörcsülni. A Thúz fivérek irányodban való jósaiga viszont a fejükbe kerül. Mert az ostornak ott kell csattannia, ahol még fáj, ahol a fájdalomnak még foganatja van.

JANUS

Sértődött vagy, király. Nem mondd ki, csak hangsúlyaidban érzékeltetted, kevesled a hozzád írt dicsőítő verseket...

MÁTYÁS

Nem vártam el azokat. Holott, joggal várhattam volna el több figyelmet és törődést egy olyan költőtől, aki minden jelentéktelen kis faszhoz verset ír, csak kenyéradó gazdáját hanyagolja el. Vajon miért nem érezted fontosnak, hogy engem teljes tehetségeddel a költészetembe emelj? Hova, hogyhogy hova? Az örökkévaló-

ságba, ahogy te elképzeled... Csak a Guarinók, meg Galeotto Marziók, ezek a rongy kis olaszok a fontosak számodra? Csak mert olaszok? Hanyagák a reggelizőasztalomon, melyeket akkor söprök le onnan, ha kedvem támad megsemmisíteni őket. Halld, amit mondok?

A király a beteg fölé hajol. Megnyugodva tapasztalja, hogy nem halott még, csak alszik.

MÁTYÁS

Alszol? Mit csináljak veled, Janus Pannonius? Üljelek meg? Ahhoz túl sok mindent köszönhetek neked. Azt például, hogy legitim fejedelemmé lettem Európában, neked és művésztaarsaidnak köszönhetem. Ti voltatok, akik elvittétek jó híreket Európába, akik úgy énekeltek rólam, ahogy azokról a nagy királyokról szoktak és illik, akik ősi királyi család leszármazottjaiként ücsörögnek tehetségtelenül a trónjukon. Szövetkeztem veletek, mert szükségem volt rátok, költőkre, akik panegyricusokat írtak rólam, tudósokra, akik megcsodált európai helyre virágoztatták a palotámat, az udvaromat, történelmet átfestőkre, akik királynak tetsző ősök arcképcsarnokát csalták rá tróntermem falaira.

9. jelenet – Janus és a harmadik cseléd – (fél)vízió

JANUS

(Váratlanul felkönyököl az ágyon.) Hiányoznak a könyveim. Végül, már csak ők maradtak társak. Velük beszélgettem át magányos óráimat csendesebb napokon. A magány, akár a szenvedés, ha lélekkel ütközik, nem roncsol, hanem fölemel. Azt hiszem, büszkén mondhatom el... mit mondhatom, höröghetem, köphetem a világ felé a vérrel együtt... nagyra nevelte bennem a büszkeséget pannóniai társtalanságom, magányom. *(Nyugtalanosság fogja el, bizalmatlanul járhatja szemét a termen.)* Ha nem jutok el Itáliába, meghalok. Egészen biztosan elveszejt ez a hideg. Holnap indulunk, váltott lovakon, Itáliába. A Nap itt nem az az életető Nap, mint lent délen. Halott korong, hamis obulus az ég csukott szemén. Ha az ottani Nap fénye árad rám, ha sugarai átsütnek húson, csontomon, újjáéledek. Élne akarok! Napot akarok fölém, igazi Napot! Be kell fejeznem a Plotinos fordításomat! Epi-

kurosha már nem kapaszkodhatom bele többé, romló testem félig a Hádészban lebeg. Hitre van szükségem! Élni a földön, vagy fölkészülni a földi lét utáni igazabb létezésre? Vallásom hitén túl szükségem van a vallástalanság örök igazságaira. Igazság. Az igazságban nem az igazat keresem, hanem az igaz élethez való lehetőség útjait. De csak tévelygek, és mind sötétebb vidékekre vezet el vak végzetem. *(Amennyire képes, kiabálni kezd.)* Van itt valaki? Jöjjön valaki hozzám! Szomjas vagyok, elég a tüdőm. Hozzon valaki sört! Megfulladok! Adjon valaki levegőt!

Cselédasszony lép be, arca nyugodt, látszik, van tapasztalata a betegápolásban. Kezében sörös kupát hoz.

CSELÉD

Hogy van a püspök úr? Hogy van a mi betegünk?

JANUS

Elég a tüdőm a forróságtól. Adj innom! Adj sört!

CSELÉD

Máris kapod, uram, ez majd lehűti azt a forró tüdőcskét.

A nő odaviszi a kupát az ágyhoz, Janus mohón iszik. A sör hidegétől meg is nyugszik valamelyest. Kinyitja a szemét, rámered a cselédre.

JANUS

Anyám... Borbála... Nem hittem, hogy látlak még az életben.

CSELÉD

(Megsimogatja a beteg homlokát, halkán, vigasztaló hangon beszél hozzá.) Eljöttem, hogy elbúcsúzzunk, fiam. Végző óráidon anyádnak melletted a helye.

JANUS

Anyám, rossz ember vagyok én?

CSELÉD

Már gyerekek is túl jó voltál, János... kám.

JANUS

Olvastad, miket írtam össze, anya? Olvastad azt a sok disznólkodást, amit gyerekejjel még Ferrarában elkövettem?

CSELÉD *(ráhagyja)*

Már hogyne olvastam volna. Azok csak írások, kisfiam. Az élet az más. A te életed is más volt.

JANUS

Akkor hát, én nem éltem, anya?

CSELÉD

Amikor írtál, akkor nem éltél, fiam. Amikor éltél, akkor pedig nem írtál, fiam. Ilyen egyszerű ez.

JANUS

Azt írtam rólad, szövessel-fonással keresed meg a kenyerünkre valót. Mindenki azt hitte rólunk, hogy roppant szegények vagyunk... Pedig ez csak amolyan Penelope-motívum volt... Az akart lenni...

CSELÉD

Olvastam. Ha nem így volt is, megbocsátom neked.

JANUS

Apám szeretett engem?

CSELÉD

Nagyon szeretett. És a bátyám, Vitéz János kancellár is a fiának tekintett.

JANUS

Mi van vele?

CSELÉD

Mátyás bezárva tartja a várában. Haláláig nem léphet ki onnan.

JANUS

Mintha erről már hallottam volna.

Hosszú csönd.

JANUS

Anyám, én meg fogok halni.

CSELÉD

Valamennyien meg fogunk halni.

JANUS

Borbála, én napokon belül meg fogok halni.

CSELÉD

Tudom, kicsinyem.

JANUS

Sajnálsz engem?

CSELÉD

Embert így még nem sajnáltam.

JANUS

Neked... neked csak ember vagyok... nem a fiad?

CSELÉD

Túl nagy ember vagy ahhoz, hogy csak a fiamat lássam benned, érsek.

JANUS

Anyám, emlékszel rá, hogy prépost koromban a pápától valamennyien engedélyt kaptunk a családban a szabad gyóntatóválasztásra?

CSELÉD

Emlékszem, ha így volt.

JANUS

És arra is emlékszel, hogy életünkben, valamikor egyszer, bűnbocsánatot nyerjünk őszentsége Istennél közbenjárása által?

CSELÉD

Emlékeznem kell, ha így volt.

JANUS

És arra is, hogy a pápa – téged meg engem – a hordozható oltár kiváltságában részesített?

CSELÉD

Emlékszem, ha így volt.

JANUS

Anyám, én téged választalak most gyóntatómul.

CSELÉD

Engem?

JANUS

Téged, Vitéz Borbálát, a Garázda-vérből valót.

CSELÉD

Neked kell tudnod, szabályos-e ez így...

JANUS

Én tudom. Magaddal hoztad a hordozható oltárt?

CSELÉD

Persze. Oda tettem a sarokba, azért nem látod innen.

JANUS

Isten átlát a sötétségen is. Hajolj közelebb! Még közelebb, anyám! Amit elmondok, csak neked szabad meghallanod, és az oltárnak, ott a sötétben.

A cseléd odahajol a beteghez, aki lehunyja a szemét, és hallgat. A nő kendőjével letörli a beteg homlokát.

CSELÉD

Aludj, pihenj, kancellár uram! Halom így is, amit mondasz. Feloldozlak az összes bűnöd alól, ha egyáltalán elkövetted azokat. Amennyiben lehetséges, átveszem, itt a földön, a büntetést értük. Te törekedj most már fölfelé, csak így szabadulsz meg betegséged és életed kínjaitól... Hordozható oltár... Hazudtam. Én vagyok Janus Pannonius anyja, Borbála... Hazudtam. Teremtőm, miket hordattál össze itt ma velem? Hogy fogom én ezt meggyónni? Lesz-e pap, aki elhiszi nekem, hogy a pécsi püspök gyóntatója voltam? És, kapok-e valaha feloldozást ez alól a rettenetes bűn alól?

Simogatja az alvó Janus homlokát, a szoba lassan elmerül az alkonyati homályban.

Elfogult írás Zalán Tibor Janusáról

Lehet-e drámát írni Janus Pannoniusról? Lehet-e olyan drámát írni, amely több mint ismeretterjesztés, ami ki tud emelkedni a téma partikularitásából? Érdekes lehet-e a mai olvasó – néző számára a közel 600 évvel ezelőtt született költő – államférfi –, egyházi méltóság sorsa?

Az tény, hogy a magyar reneszánsz egyik legkiválóbb alakja az átlagember ismeretében nem foglalja el az őt megillető helyet. Szerencsétlen, hogy latinul írt, mert ma már nagyon kevesen beszélnek ezen a nyelven; szerencsés, mert latinul írt, s így kiváló költőink ültetik át munkásságát a mai magyar nyelvre.

Az is tény, hogy zaklatott élete és korai halála ellenére jelentős életművet hagyott maga után, és az is, hogy műveinek egy számottevő része irodalmári és olvasói prűdéria miatt csak 1972 óta olvasható, de ezek az alkotások a mai napig nem szerepelnek az iskolai olvasókönyvekben, meghamisítván – természetesen jó szándékúan – a költőről alkotott képünket.

Janus Pannonius életéről nagyon keveset tudunk: tudjuk születésének és halálának dátumát; ismerjük származását: Vitéz Jánossal való rokonságát; itáliai taníttatását, olvastuk az ott született művei jelentős részét, tisztában vagyunk magyarországi politikai és költői munkásságával; tanultuk, hogy szembefordult Mátyás királlyal és ezért kegyvesztett lett, s a királyi bosszú elől menekülni kényszerült, de az utazás gyötrelmeit beteg teste nem bírta el...

Zalán Tibor a minden jelenleg ismert információ birtokában látott munkájához, s drámájának helyszínéül Medve várat választotta, Pannonius menekülésének utolsó állomását.

A dráma a költő agóniájának stációit rögzíti. Voltaképpen egy, a mű egészen végigvonuló, monológ fogja össze a darabot, amelyben Janus az állandóság. Az ő gondolatai, képzelgései oszcillálnak valóság és látomás között, miközben leszámol sorsának alapvető problémáival: életének értelmével, a halhatatlanság és hírnév, a földi megsemmisülés, a lélek továbbélése kérdéseivel, az „apa” hiányával, édesanyja gyászolásával, ifjúságával, betegségével és az egészséges élet iránti vággyal, politikával és művészettel, múlttal és jellel, lényegét tekintve: Itáliával és Pannoniával. Mindezt átszővi Plotinos és Epikurosz filozófiája: az evilági kínoktól való megszabadulás reményében a túlvilágra irányultság; a gyönyörűség kívánása, mert ha az jelen van, akkor nem érzünk sem testi, sem lelki fájdalmat... A problémarendszerből két alapvető ellentét rajzolódik ki:

1. Itália – Magyarország: Az egyik oldalon: szabadság, „olasz világ”. „Ez a haza... szétterjed egész Európában”... „Itália – a maga káoszával az Élet”, hedonizmus, ifjúság, szerelem, barátság, Napfény, „paloták, szobrok, nők, kuplerájok, mesterek, a múlt köveken átütő illata”... A másik oldalon: rab-ság: mert püspöknek, kancellárnak kell lenni. Pannonia: „szomorú provincia”... „Ez a hazám *csak* szülőföldem, csak anyám és testvéreim lakhelye.” ...„csak szkepszis és undor önt el, ha Pannoniára gondolok, melyet hazámnak kell neveznem, és amely csak fájdalmat okozott nekem, mióta élek.”. „A Nap itt... Halott korong, hamis obulus az ég csukott szemén.” A mindenütt hontalan művész, az Itáliában el- és közismert író, aki otthonosan mozog az ottani viszonyok között, de mert nem olasz, idegen – itthon híres, mint Mátyás udvarának egyik meghatározó figurája, de nem köz- és elismert író, s művészetével, filozófiájával egyedül van, nem ismeri ki magát a magyar viszonyok között. Így

aztán örökös kinként sehol nem lelhet hazára; ott Magyarország hiányzik, itt Itália. Ez a probléma végigvonul az egész magyar irodalmon, s napjainkban is a hazai értelmiség egyik legégetőbb kérdése, mint ahogy a másik ellentét is az.

2. Művészet – politika; Janus – Mátyás: Janus: „te már rég nem leszel király, amikor én még mindig költő leszek.” „költő vagyok, így egyenlő az istenekkel, csak veled nem bírtam.” „Te a földi hatalmat tartod a kezvedben – amihez nincsen affinitásom.” Mátyás: „Európa legerősebb királya.” „mert király vagy, már nem lehetsz reneszánsz ember.” „A hatalom nem a műveltség és okosság kérdése, sokkal inkább az erős kézé.” „Az igazságot nem mondjuk ki, a hazugságokat nem írjuk le.” Örök kérdések ezek a magyar történelemben: a művész, a tudós, a kiemelkedő képességű emberek sorsát eldöntő kérdések. A hatalom kihasznál, addig tart rád igényt, míg hasznos vagy, aztán eldob. Ha beállsz a sorba, akkor elveszíted egyéniségedet, bár „jól” élhetsz. Ha nem, ha megmaradsz önmagad, s elveidet fontosabbnak tartod, mint a hatalommal való közösködést, akkor vállalnod kell a büntetést. Janus esetében ez a probléma még hatványozódik, hiszen Mátyás hatalomra kerülésekor hazahívták, s egyenesen az udvarhoz került. Huszonöt éves korától haláláig pécsi püspök. Talán túl korán került a hatalomba. Talán nem mérte föl az ezzel járó felelősséget, nem mérte föl, hogy ettől kezdve más szempontból kellene vizsgálnia az ország helyzetét. Hogy ettől kezdve nem az ideák világa, hanem a realitás a kiindulópont, s nem az erkölcs dominál, hanem a hasznosság, Pannonia érdeke élvez elsőbbséget. Ne feledjük – az általános problémán túl –, hogy nem holmi kisszerű politikussal keveredett konfliktusba, hanem korának az egyik legjelentősebb európai királyával, Mátyással, akiről mindenkinek, olvasónak és nézőnek egyaránt pozitív előképe van. A vita két király, „király a költészetben, király a hatalomban” között zajlik, s politikai vonatkozásban Mátyásnak van igaza, ezért szükségszerű Janus bukása, s erkölcsi vonatkozásban Mátyásé a bukás, hiszen vállalván a királyságot, le kellett mondania a „reneszánsz ember” mivoltáról. A jelenet Mátyás megbocsátásával zárul: Janusnak köszönheti, hogy legitim fejedelemmé válhatott Európában.

Zalán alapvetően került a Pannonius versek idézését a darabban. Pimaszul pusztán a költő kamasz és ifjúkori verseit citálja, szó szerint azokat, amelyeket a prűderia kirekesztett az életműből. De nem öncélúan, hanem a humanizmus és a korabeli itáliai élet és erkölcsi szemlélet tükréeként, a szabadság jelképeként. A közismert „magyar” versek idézése kimaradt, csak utalásokat találhatunk rájuk: „virágba borulnak a mandulafák”, „testem cserben hagy”...

A darab műfaja monodráma, még akkor is, ha a meghatározás nem felel meg az „esztétikai, irodalom- és drámaelméleti” feltételeknek, mivel nem egyetlen szereplőt látunk a színpadon, nem egyetlen szereplő jelenít meg számunkra nem látható figurákat, a főszereplő nem közvetlenül hozzánk beszél, de a mű megőrzi a monológot, mint gondolkodási és kommunikációs formát. A konfliktus a külvilág és az egyén közötti összeütközésen alapul. A többi szereplő ennek az összecsapásnak van alárendelve.

Az író három szférában helyezi el őket:

1. **reális szféra:** amelybe a Medve várában zajló valóságos jelenetek tartoznak;
2. **„(fél)vízió”:** amikor Janus a reális szférában létező szereplőket másnak látja, mint amik;
3. **„vízió”:** amikor vagy a néző nem látja a személyt, akivel Janus beszél, vagy a reális szférában meg nem jelenő (megidézett, korábban meghalt vagy jelenleg másutt élő) szereplő van a színpadon.

A három szféra meghatározza a szereplők egymáshoz való viszonyát is.

A reális szférában a praktikus, betegápolási tevékenységek kapnak helyet.

A (fél)víziókban kétféle magatartással találkozunk: az egyik, amikor a mellékszereplő nem érti Janust s a helyzetet; a másik, amikor belemegy a beteg érdekében a játékba, s megszemélyesíti a Pannonius által felidézett alakot. Ezek a jelenetek a múltba visznek minket, illetve múltbéli szereplőket kelteneek jelenbeli életre.

A víziókban is kétféle módon jelennek meg a szereplők: egyik esetben fizikailag nincsenek ott, csak Janus képzeletében, s így kommunikációjuk egyoldalú: a kapcsolatuk összegzésére kerül sor; másik esetben pedig a megidézett figura és Janus között élethalálharc folyik, a kettőjük közötti leszámolás-

nak lehetünk tanúi. (Ráadásul a darab egyik fő jelenetében, Mátyás második színrelépésekor Zalán még „csavar” egyet a szituáción, mintha nem döntötte volna el, ki kit vizionál, hiszen Mátyás fejezi be az elalélt Janus fejénél a dialógust. Vagyis: mindketten vizionálják egymást.)

Az sem véletlen, hogy milyen szereplő melyik szférában jelenik meg.

Természetesen a szolgák a reális szférában, s a (fél)víziókban: az 1. Szolgálólány a primer megjelenése mellett Janus számára Szilviát, a ferrarai kurvát idézi meg – erről a lánynak nincs tudomása; a Szolga helyzete hasonló, mikor Janus Mátyásnak s Martialisnak képzei, az utóbbinak, az ókori Róma egyik legszellemesebb költőjének, az epigrammák mint világirodalmi műfaj megalapítójának, a tizen-négy évszázaddal korábban élt példaképnek, „fölnevelő” apjának megköszöni, hogy elfogadták őt, „a vademberek származékát”. A 2. Cseléd lány szerepe is ugyanilyen: itt nevének (Piroska) említésekor zuhan vissza a költő kamaszkorának Itáliájába; a Cselédasszony viszont a darab utolsó jelentében tudatosan vállalja a haldokló mellett Borbála, az anya, a gyóntató szerepét.

A víziókban bonyolódik a dráma fő gondolati folyamata: Guarinoval, a ferrarai mesterrel még csak felidéződnek az itáliai csínyek, de vádként elhangzik: Guarino oltotta tanítványaiba a „legjobbnek lenni” igényét, s ezzel az önpusztítás metelyét. Vitéz Jánossal, a jóságos rokonnal, közepes hivatalnokkal, de tehetségtelen költővel leszámol, s egyértelműen őt hibáztatja hazatérése miatt; Martialisnak, S végül Mátyás és közte folyik a harc...

Érdekes módon Zalán az utolsó jelenetet nem nevezte el (fél)víziónak. Talán azért, mert a Cselédasszony tudatosan vállalta magára Borbála, a halott anya szerepét, akihez „a férfinak megmaradt gyerekekkel hozzá lehet bújni”.

S az asszony, az „ősanya”, a siratóasszony átveszi itt a földön Janus minden büntetését, hogy a költő így megszabadulván betegségétől és kínjaitól törekedhessen fölfelé...

Szépséges nyelvezetű, humoros és lírai, s ezzel együtt filozofikus dráma született Zalán Tibor tollából. Janus ábrázolása túlmutat időn és téren, mint ahogy a mű központi gondolatrendszere is. Ilyenkor azt szoktuk kívánni: minél előbb kerüljön színpadra. Ritka eset: kívánságunk azonnal teljesült. A dráma próbái már elkezdődtek a Békés Megyei Jókai Színházban.

Kilátás az elhagyott őrbódé ablakából (év nélkül; tempera, papír; 82x105 cm; jelezve jobbra lent: Lipták)

A szarvak helyét benőtte a csend (év nélkül; tempera, papír; 64x47,5 cm; jelezve jobbra lent: Lipták Pál, jobbra fent olvas-
hatatlan jelzés)